

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1944.

Första kammaren.

Nr 26.

Tisdagen den 27 juni.

Kammaren sammanträdde kl. 4 eftermiddagen; och dess förhandlingar leddes av herr andre vice talmannen.

Justerades protokollen för den 17 och den 20 innevarande månad.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 369, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till vissa nya kraftstationer m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 370, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående slutlig reglering av riksstaten för budgetåret 1943/44 m. m., i vad propositionen avser försvarsdepartementets verksamhetsområde;

nr 392, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående avskrivning av kapitalinvesteringar i Svenska skifferoljeaktiebolaget;

nr 396, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag för budgetåret 1944/45 till åtgärder för civil folkberedskap;

nr 397, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag angående organisationen av dövtumskolväsendet m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 404, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1943/44 till teckning av preferensaktier i ett planerat aktiebolag för övertagande av de allmänna restaurangbolagens rörelse;

nr 406, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare anslag till Norrbottens järnverk jämte i ämnet väckta motioner;

nr 407, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående elektrifiering av järnvägslinjen Stockholm—Tillberga—Köping;

nr 408, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående omorganisation av statens informationsstyrelse m. m.;

nr 409, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag för budgetåret 1944/45 till bidrag till ersättning i anledning av kroppsskada, ådragen under militärtjänstgöring;

nr 410, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anordnande av vissa ammunitionsföråd m. m.;

nr 411, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående beredskapsstat för försvarsväsendet för budgetåret 1944/45;

nr 412, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till granskningsnämnden för vissa patentansökningar m. m.;

nr 420, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående slutlig reglering av riksstaten för budgetåret 1943/44 m. m. i vad propositionen avser handelsdepartementets verksamhetsområde;

nr 421, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om åtgärder beträffande statens tvångsarbetsanstalt i Landskrona och statens alkoholistanstalt därstädes;

nr 422, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa byggnadsarbeten vid statens sinnessjukhus m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 423, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statsbidrag till uppförande m. m. av anstalter för bildbara sinnesslöa;

nr 424, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1944/45 till utbildning av ökat antal barnmorskor;

nr 425, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till upplysningsverksamhet i utlandet angående Sverige;

nr 426, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till kungörelse om ändring i vissa delar av krigsavlösningsreglementet den 15 juni 1939 (nr 278) m. m.;

nr 427, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående slutlig reglering av riksstaten för budgetåret 1943/44 m. m., i vad propositionen avser finansdepartementets verksamhetsområde;

nr 428, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1944/45 till kontrollstyrelsen; samt

nr 429, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anskaffande av ytterligare en statsisbrytare m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Föredrogos och bordlades ånyo statsutskottets utlåtanden nr 211—225, bevillningsutskottets betänkande nr 47, bankoutskottets utlåtande nr 69, jordbruksutskottets memorial nr 66 och utlåtanden nr 67—70, första särskilda utskottets memorial nr 4 samt andra särskilda utskottets utlåtande nr 2.

På framställning av herr andre vice talmannen beslöts att jordbruksutskottets utlåtanden nr 69 och 70 skulle uppföras näst efter statsutskottets utlåtande nr 220 på föredragningslistan för morgondagens sammanträde.

Anmälades och bordlades

bevillningsutskottets betänkande nr 46, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i förordningen den 19 november 1914 (nr 383) angående stämpelavgiften, m. m., utom i vad propositionen avser stämpelavgiften för expeditioner från civilförsvarsstyrelsen;

andra särskilda utskottets utlåtande nr 3, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till brandlag och brandstadga m. m., dels ock i ämnet väckta motioner; samt

första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 12, i anledning av väckt motion angående utredning av frågan om tillhandahållande för en större allmänhet av billig bad- och w. c.-attiralj samt diskbänksinredning.

Justerades ett protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 4.08 eftermiddagen.

In fidem
G. H. Berggren.

Onsdagen den 28 juni.

Kammaren sammanträdde kl. 11 förmiddagen.

Hans excellens herr statsministern *Hansson* avlämnade Kungl. Maj:ts skrivelse nr 287, angående muntligt meddelande till riksdagen.

Av nämnda kungl. skrivelse, som nu föredrogs, inhämtades, *att* Kungl. Maj:t prövat lämpligt, att i den i § 56 riksdagsordningen stadgade ordning till riksdagen muntligen gjordes meddelande av sådan beskaffenhet, som i sagda paragraf avsåges, *att* Kungl. Maj:t förordnat, att meddelandet skulle framföras i första kammaren av statsministern och i andra kammaren av ministern för utrikes ärendena, *samt att* Kungl. Maj:t bestämt, att kamrarnas sammanträden i här avsedda fall skulle hållas inom lyckta dörrar.

Herr **talmannen** yttrade: I anslutning till den nu fördragna skrivelsen får jag meddela, att det plenum, som skall hållas för mottagande av angivna meddelande, kommer att utsättas till i morgon torsdag kl. 11 f. m.

På sedermera gjord proposition beslöts att ifrågavarande kungl. skrivelse skulle läggas till handlingarna.

Justerades protokollet för den 21 innevarande månad.

Upplästes en till kammaren inkommen ansökning, som jämte därvid fogat läkarintyg var så lydande:

Till riksdagens första kammare.

Under åberopande av bilagda läkarintyg nödgas jag härmed vördsamt anhålla om förlängd ledighet från riksdagsarbetet t. o. m. den 9 juli 1944.

Stockholm den 27 juni 1944.

Georg Branting.

Att advokat *Georg Branting* av undertecknad behandlas för varbildning i höger käkhåla och på grund härav är oförmögen att delta i riksdagsarbetet f. o. m. 24 juni t. o. m. den 9 juli 1944, intygas.

Stockholm den 27 juni 1944.

Arne Sjöberg.

Den begärda ledigheten beviljades.

Anmäldes och godkändes riksdagens kanslis förslag till riksdagens skrivelse, nr 437, till Konungen angående landsbygdens avfolkning.

Föredrogs och bordlades ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 46, andra särskilda utskottets utlåtande nr 3 och första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 12.

Vid förnyad föredragning av statsutskottets utlåtande nr 211, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1944/45 till åtgärder för arbetsmarknadens reglering m. m. jämte i ämnet väckta motioner, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Ang. antagande av allmän beredskapsstat.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 212, i anledning av vissa i Kungl. Maj:ts proposition angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1944/45 jämte i ämnet väckta motioner behandlade allmänna principfrågor.

I detta utlåtande hade utskottet — med förmälan, att utskottet komme att i särskilda utlåtanden för varje departements verksamhetsområde behandla de av Kungl. Maj:t i förevarande proposition, nr 281, å allmänna beredskapsstaten äskade anslagen — hemställt,

A. att riksdagen måtte

I. besluta, att allmän beredskapsstat för budgetåret 1944/45 skulle upprättas i enlighet med de allmänna riktlinjer, som angivits i statsrådsprotokollet över finansärenden för den 12 maj 1944;

II. bemyndiga Kungl. Maj:t att, med iakttagande av vad i nämnda statsrådsprotokoll samt av utskottet förut i utlåtandet anförts,

a) fastställa allmän beredskapsstat I att lända till efterrättelse från och med den 1 juli 1944 samt att ställa de å staten uppförda anslagen till vederbörande myndigheters förfogande från och med samma tidpunkt,

b) fastställa allmän beredskapsstat II att lända till efterrättelse från och med den 1 juli 1944 samt att dels från och med samma tidpunkt ställa de å staten uppförda anslagen till vederbörande myndigheters förfogande för förberedande planeringsåtgärder, dels, om och i den mån försörjnings- eller arbetsmarknadsläget det medgäve respektive om och i den mån en försämring av arbetsmarknadsläget det påkallade, beträffande vissa anslag eller viss grupp av anslag förklara, att de finge disponeras för därmed avsedda ändamål,

c) efter riksdagens hörande eller, om riksdagen ej vore samlad, under förutsättning att Konungen låtit riksdagskallelse utgå eller riksdagen ändock skulle inom tjugo dagar sammanträda, fastställa allmän beredskapsstat III att lända till efterrättelse från den tidpunkt, arbetsmarknadsläget det påkallade, samt ställa de å staten uppförda anslagen till vederbörande myndigheters förfogande för därmed avsedda ändamål;

III. medgiva, att anslag å allmän beredskapsstat I finge, om riksdagen ej vore samlad, överskridas under förutsättning att Konungen låtit riksdagskallelse utgå eller riksdagen ändock skulle inom tjugo dagar sammanträda;

B. att motionerna I: 343 samt I: 346 och II: 546, de båda sistnämnda såvitt de hänvisats till utskottet, måtte anses besvarade med vad utskottet förut anför.

I motionen I: 343, av herr *N. Herlitz*, hade hemställts, att riksdagen vid sina beslut i anledning av förevarande proposition, i vad densamma hänvisats till statsutskottet, måtte beakta vad i motionen anförts.

Herr Herlitz: Herr talman! Jag känner ett behov att uttala min tillfredsställelse över att statsutskottet i väsentliga delar har givit sin anslutning till de synpunkter på frågan om den allmänna beredskapsstaten, som jag har utvecklat i en motion. Statsutskottet har dock ingalunda enligt min tanke sagt allt det som kunde vara förtjänt att sägas vid detta mycket viktiga tillfälle, och det är därför jag tar mig friheten att ta kammarens uppmärksamhet något i anspråk.

Jag kallar detta tillfälle för viktigt, därför att det nu är första gången, som det är meningen att på allvar tillämpa den ordning med allmän bered-

Ang. antagande av allmän beredskapsstat. (Forts.)

skapsstat, som inskrevs i grundlagen år 1941. Dessförinnan hade vi ju visserligen redan i några år haft allmänna beredskapsstater, men år 1941 konstaterades det från finansministerns sida, att man för arbetslöshetspolitiska ändamål och därmed sammanhängande lika väl kunde reda sig med andra medel. Man gick då över till tilläggsstater under löpande budgetår och upphörde sålunda med de allmänna beredskapsstaterna. Sedan gjordes det ju en liten begynnelse i höstas med en allmän beredskapsstat av mindre omfång. Men nu läggs frågan för första gången fram i hela sin vidd. Den förtjänar uppmärksamhet inte bara därför att denna beredskapsstat nu har fått ett sådant väldigt omfång, utan också därför att det i propositionen på många sätt framlyser, att man har tänkt sig, att det här skall bli en ordning, som blir ganska normal och som vi i framtiden skola arbeta med.

Finansministern har emellertid inte ägnat många ord åt de konstitutionella synpunkterna på denna sak, alltså frågan om varför man nu går över till att lösa arbetslöshetsproblemen m. m. med beredskapsstaten som medel, och därför kan det väl anses befogat, att denna viktiga fråga ägnas någon uppmärksamhet från kamrarnas sida.

Utgångspunkten för mig vid bedömandet av denna sak är, att den allmänna beredskapsstaten under alla omständigheter representerar en nödfallsutväg. Den inger ur många synpunkter betänkligheter såsom innefattande avsteg från den goda ordning vi eljest ha kommit fram till på budgetens område. Dessa avsteg ha skett i tre hänseenden, skulle jag vilja säga.

För det första innebär ju en beredskapsstats antagande principiellt alltid, att man bestämmer sig för utgifterna utan att tänka på inkomsterna. Dessa bli en fråga i andra hand.

För det andra försvårar och minskar man genom systemet med beredskapsstater ytterligare den överblick över våra budgetförhållanden, som tidigare alltid har framstått såsom ett önskemål men som nu redan är äventyrad genom varjehanda andra anordningar, tilläggsstater o. s. v.

För det tredje går tillvägagångssättet ut över riksdagens inflytande. Man kan visserligen säga, att detta inte är någon logisk nödvändighet. Man kan ju tänka sig en beredskapsstat fastställd av riksdagen med precis samma noggrannhet som en vanlig riksstat. Men det blir i praktiken ändå inte så, därför att beredskapsstaten alltid måste syssla med mer eller mindre ovissa situationer, med behov, beträffande vilka man inte är säker på att de skola komma att inställa sig, med saker, som sålunda äro mer eller mindre inaktuella, mer eller mindre överkliga. Alldeles oavsett om riksdagen tvingas att behandla saken i den snälltgångsfart, som den här gången har tillämpats, leder detta ovillkorligen till att det kommer en viss stämning av överklighet över prövningen. Det gäller saker, som inte äro aktuella, man vet, att det är mycket osäkert, om anslagen komma att tas i anspråk, och prövningen blir därför inte densamma som eljest. Vidare drivs man att planera och beräkna för varjehanda olika tänkbara eventualiteter. Detta är ju ett resonemang, som vi känna igen från den föreliggande propositionen. Man resonerar om den och den arbetslöshetssituationen, om ökad materialtillgång och alla möjliga olika eventualiteter. Skall man tillgodose dem alla, kan man inte göra annat än att lämna Kungl. Maj:t spelrum inom en mycket vid ram. Det överlåtes åt Kungl. Maj:t att avgöra, var man skall lägga tyngdpunkten av verksamheten: skola vi slå oss på vägar, skola vi slå oss på skolbyggnader, skola vi slå oss på att bygga för militära ändamål? Ja, detta beror av ovissa omständigheter, som riksdagen avstår från att bedöma; det överlåter den åt Kungl. Maj:t.

Ur dessa iakttagelser vill jag självfallet inte dra den slutsatsen, att man aldrig skall ha några beredskapsstater. Det är en orimlig tanke. Jag vill bara

Ang. antagande av allmän beredskapsstat. (Forts.)

dra den slutsatsen, att man skall vänja sig vid att tillämpa detta system så restriktivt som möjligt. Detta betyder naturligtvis, att man skall försöka att på den verkliga riksstaten pressa in så mycket som möjligt av det, som eljest kan ifrågakomma på en beredskapsstat. Det innebär å andra sidan, att sådant, som är *mycket* ovissst, om möjligt skall skjutas till en framtid, då man närmare kan överblicka förhållandena och behoven.

Om man sålunda har den uppfattningen, att beredskapssystemet skall tillämpas restriktivt, måste man stå ganska betänksam inför en tankegång, som har inaugurerats här i riksdagen från och med år 1942 och som går ut på att riksstaten egentligen endast skall uppta sådana anslag, som man av en eller annan anledning betraktar som normala. Vad som inte är normalt, och särskilt sådana utgifter som man tycker inte böra finansieras på vanligt sätt, anser man sig enligt denna tankegång ha frihet att skjuta ifrån riksstaten. Detta, mina herrar, är en farlig tankegång. Vi kunna inte undandra oss att på riksstaten tillgodose de ändamål, som anmäla sig, även om de till äventyrs skulle te sig som mer eller mindre onormala. Gå vi över på den bogen, komma vi tillbaka till den gamla sortens riksstater, som bara angävo den så att säga normala ramen för statsverksamheten, medan allting, som var beroende av växlande förhållanden, låg vid sidan i form av en extra statsreglering eller extra stat, som man under olika tider kallade det.

Besläktad med denna farliga tankegång är en annan, som också har skymtat fram, den nämligen, att så snart en utgift är oviss, så snart man är osäker om huruvida ett behov överhuvud taget kommer att inställa sig eller inte, skola vi inte bry oss om saken på riksstaten; den skall gå på beredskapsstat i stället. Detta är principiellt oriktigt. Vi ha alltid haft och vi måste under alla förhållanden ha mycket på riksstaten, som har denna ovisshetens prägel. Vi måste tillgodose behov, om vilka vi inte med säkerhet veta, huruvida de komma att inställa sig. Vi ha inte rätt att var gång ett ändamål tycks mer eller mindre ovissst så att säga skjuta def ifrån oss och kasta över det på denna bekväma beredskapsstat. En ordentlig planering av våra statsutgifter måste med andra ord också räkna med de utgifter, som man vid statsregleringens behandling inte med säkerhet kan bedöma, som således äro mer eller mindre ovissa, och måste finna former för att uppta även dem i den ordinarie statsregleringen.

Jag förstår naturligtvis olägenheten av att föra in stora osäkra utgifter på riksstaten. Det innebär ju, att man också skall skaffa tillgångar för att täcka dem. Det behöver emellertid inte välla så särskilt stort bekymmer nu för tiden, då ännu ingen tänker på att bereda tillgångar för alla de utgifter, som skola bestridas, utan det bara är fråga om att öka upplåningen med så och så mycket.

Jag skall tillåta mig att i fyra punkter sammanfatta, vad man enligt min tanke måste med bestämdhet hålla fast vid med avseende å begränsningen av beredskapsstaterna.

För det första gäller det att hålla fast vid den i grundlagen angivna tanken, att beredskapsstat är till för ekonomisk kris eller annat nödläge. Grundlagsstiftarens tankegång har väl varit den, att den otureliga formen med beredskapsstater får tillgripas i sådana *tvångssituationer*, som grundlagen anger, i sådana lägen, där det är ofrånkomligen nödvändigt, att staten handlar. Men det finns, såsom för resten med ganska stor skärpa har understrukits av statsutskottet, inte det minsta stöd i regeringsformen, för att på en beredskapsstat tillgodose t. ex. önskemålet att sätta i gång med vissa arbeten, då materialtillgången i visst hänseende lättar. Slår man in på den vägen, så vet jag inte, vilka liknande beräkningar man i en framtid kan komma att

Ang. antagande av allmän beredskapsstat. (Forts.)

åberopa till stöd för upptagande av anslag på beredskapsstaten. Jag skulle kunna tänka mig allehanda uträkningar, att i det eller det tänkta ekonomiska läget vore det ganska praktiskt och finurligt, att vi gjorde de och de utgifterna och då förde upp dem på allmänna beredskapsstaten. Jag hoppas, att jag inte blir missförstådd: det är ju självklart, att det läge, som avses i beredskapsstat III, är just det som grundlagen åsyftar. Vad jag i likhet med statsutskottet riktar mig mot är förnämligast beredskapsstat II, ja, för resten även beredskapsstat I.

För det andra skall väl alltid det ändamål, som skall tillgodoses på beredskapsstaten, vara på något sätt *ovisst*, det skall gälla ett behov, om vilket man inte med säkerhet vet, att det kommer att inställa sig. De säkra utgifterna, de som man verkligen kan överblicka, skola väl tillgodoses på själva riksstaten. Det är därför enligt min tanke något egendomligt, att man antar en beredskapsstat, som man genast sätter i kraft, en beredskapsstat, som innehåller anslag till utgifter, vilka man är beredd att omedelbart göra. Här saknas det ovisshetsmoment, som berättigar oss till användande av beredskapsstatens form. Här föreligga alla kriterier för anslagens uppförande på själva riksstaten. Det är ju också denna känsla, som ligger bakom den där underliga mellanformen, vilken vi ha glidit in på sedan i föl, att vissa beredskapsstater och delar därav också föras in såsom delar av riksstaten.

För det tredje skulle jag vilja säga, att på beredskapsstaten skall det visserligen vara fråga om ovissa utgifter men å andra sidan inte vilka oberäknliga situationer som helst. Förutsättningen för beredskapsstaten skall väl vara, att vi ha i sikte situationer, som *med någon grad av sannolikhet* kunna beräknas inträda. Jag skyndar att tillägga, att detta egentligen inte är någon kritik mot den nu föreliggande propositionen. Men då man ser den omsorg, med vilken propositionen försöker kalkylera med olika lägen, som skulle kunna tänkas uppstå under det kommande året, grips man av den farhågan, att fantasien i fortsättningen kan bli ännu livligare, så att man räknar ut både det ena och det andra — i den kungl. propositionen bebådas för resten något sådant. Man strävar sålunda att genom beredskapsstaten inrätta sig för alla möjliga tänkbara situationer, som kunna komma att inträffa. Och vad leder det till? Jo, det leder till det som jag nyss påtalade: ju fler olika lägen man måste räkna med, desto vidare måste man göra ramen för Kungl. Maj:ts handlingsfrihet, desto mera träder riksdagen tillbaka.

För det fjärde måste ju beredskapsstaterna förnuftigtvis gälla de behov, som inställa sig under tiden *före den nästkommande riksdagen*. Detta har man hittills alltid iakttagit med det lilla egendomliga undantaget, att den beredskapsstat vi i höstas antogo inte skulle förlora sin giltighet, då vårriksdagen sammanträdde, utan den gällde utan vidare även för första halvåret 1944. Kungl. Maj:t tycks nu ha glömt den gamla principen och har inte sagt ett ord om annat än att beredskapsstaten skall gälla året runt, alltså även under lagtima riksdagen 1945. Men statsutskottet har lyckligtvis haft ögonen med sig och visserligen inte i klämman — det gör ju inte statsutskottet gärna — men i sin motivering hövligt sagt ifrån, att utskottet förutsätter, att beredskapsstaten bara gäller en månad in på nästa riksdag. Det är bra, och det är självklart, att det bör så vara.

Men enligt min tanke kunde utskottet nog ha gått ett steg längre i begränsning. Varför skall Kungl. Maj:t under det halvår, som riksdagen nu kalkylerar med, disponera hela det belopp av 1 200 miljoner kronor, som Kungl. Maj:t hade beräknat för hela budgetåret? Hade där inte funnits utrymme för någon sorts begränsning? Kunde man inte t. ex. ha tagit upp den tanke, som jag antydde i min motion och som har varit uppe vid tidigare beredskapsstater, näm-

Ang. antagande av allmän beredskapsstat. (Forts.)

ligen att man beviljar alla anslagen men säger, att av dem får inte mer än ett sammanlagt belopp av så och så mycket tas i anspråk? Man kunde därmed ta fasta på och göra allvar av de i propositionen ofta förekommande försäkringarna, att det inte alls är meningen, att hela beloppet skall användas, utan att det skall gå åt mycket mindre summor än de anvisade.

Jag tillåter mig i detta sammanhang, på tal om tänkbara begränsningar, peka på en sak till. Förslagsanslagen på beredskapsstat I äro ganska egenomliga. De äro mycket underligt konstruerade. Låt mig ta ett konkret exempel, som belyser saken. Det mycket omdiskuterade 100-miljonersanslaget på beredskapsstat I — det anslag, om vilket det råder meningsskilljaktighet i statsutskottet — är ett förslagsanslag så beskaffat, att Kungl. Maj:t under detta år — jag förutsätter, att riksdagen är samlad hela året — inte får ta det i anspråk till större belopp än just 100 miljoner kronor. Men sedan kommer en liten period mellan den 1 och den 10 januari, då riksdagen inte är samlad. Då har Kungl. Maj:t frihet att överskrida anslaget med obegränsat belopp. Man kan tycka, att detta är att fästa sig vid petitesseer, men jag tror, att vi i så viktiga ting ha anledning att lägga märke även till sådana.

Vidare, mina herrar, är det något av camouflage över hela beredskapsstat III. Det heter, att vi nu skola anta en beredskapsstat III, och det är den, som det framför allt talas om, det är den, som innehåller de stora arbetslöshetsanslagen o. s. v. Vi »anta» den visserligen, men den skall »fastställas» först senare. Den kan nämligen — vilket statsutskottet nu lyckligtvis har noga preciserat, medan propositionen var mycket dunkel på den punkten — inte fastställas utan ett nytt beslut av riksdagen, för så vitt inte Kungl. Maj:t skulle vara så illfundig, att Kungl. Maj:t även för det ändamålet använde den där lilla fristen mellan den 1 och den 10 januari. Men om saken ändå skall komma tillbaka till riksdagen, varför skola vi då besluta om den nu? Hade det inte varit tillräckligt att lägga fram den för nästa riksdag? Ja, någon säger kanske, att det då kanske är mycket bråttom och att saken är för stor att prövas så med ens. För all del, den behöver inte prövas med ens. Man kan ta anslagen ett och ett, det kan gå ganska snabbt, och jag är övertygad om att saken på det viset kunde få en mycket bättre behandling än den nu får, ty då finge man tillfälle att pröva anslagen med utgångspunkt från en situation, som man verkligen har för ögonen och kan bedöma. Man har alltså tillfälle att då anvisa medel för behov, som man bättre känner, i stället för att göra det nu ut i det blå efter allehanda ovissa beräkningar. Jag kan egentligen inte förstå, att beslutet nu om hela denna beredskapsstat III kan ha någon betydelse annat än möjligen ur folkpsykologisk synpunkt. Den kan möjligen göra ett intryck på folket nu under denna valsommar. Detta kan jag förstå, men att det i övrigt är någon mening med att den nu antas har jag svårt att fatta.

Herr talman! Det har vid flera tillfällen under de gångna åren varit min roll här att reagera mot att den sunda balansen i vårt statsliv har förryckts. Jag har alltid mötts av den invändningen, att kriget har sina egna lagar, och det har ju legat någonting i det. Men nu är det fråga om fredsförhållanden. Nu är det fråga om att inställa oss för en kanske lång framtid under fred. Man har i det sammanhanget skapat det mycket försåtliga ordet fredsberedskap, vilket väl är tänkt som en antydning, att när vi ha kostat på oss så mycket för kriget, skola vi vara beredda att göra ännu mera för freden. Jag får säga, att skall den tankegången tillämpas på det viset, att de inskränkningar i riksdagens statsrättsliga ställning, den maktkoncentration i regeringens hand, som har nödvändiggjorts av krigsförhållandena, även böra fortfares under fredstid, då känner jag mig för min del föranlåten till den allra bestämdaste gensaga. Fredsberedskapen måste tvärtom innebära en strävan att återvända till den

Ang. antagande av allmän beredskapsstat. (Forts.)

sunda balans i vårt statsliv, där riksdagen har sin skäligena plats och sitt skäligena inflytande. Jag är inte blind för att det är förenat med svårigheter att nå detta mål. Jag förstår t. ex. väl, att de tidigare tillämpade principerna för statsregleringen icke i allo äro avpassade efter den tid, i vilken vi nu leva. Jag skulle därför gärna vara med om konstitutionella nyskapelser — jag har antytt vissa utvägar i min motion — vilka kunde vara ägnade att tillgodose behovet av ett folkligt deltagande i viktiga statsregleringsfrågor utan åsidosättande av kravet på ett snabbt och målmedvetet handlande. Låt oss då få förslag i denna riktning, låt oss få nyskapande initiativ på detta område, och låt oss inte utan vidare glida in i fredsförhållandena med bibehållande av de vanor, som utbildats under kriget.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i det nu ifrågakvarande utlåtandet hemställt.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets utlåtanden:

nr 213, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1944/45, i vad propositionen avser justitiedepartementets verksamhetsområde;

nr 214, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1944/45, i vad propositionen avser försvarsdepartementets verksamhetsområde; samt

nr 215, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1944/45, i vad propositionen avser socialdepartementets verksamhetsområde.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 216, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1944/45, i vad propositionen avser kommunikationsdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner.

Punkterna 1—3.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 4.

I propositionen nr 281 hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över kommunikationsärenden för den 12 maj 1944 (bilaga 3 punkt 4) föreslagit riksdagen att till Stensättning av vägar och gator, till Byggande av broar samt till Vissa vägbeläggningar för budgetåret 1944/45 uppföra vissa anslag å allmän beredskapsstat II och allmän beredskapsstat III.

Enligt Kungl. Maj:ts förevarande förslag skulle till Byggande av broar uppföras dels å allmän beredskapsstat II ett anslag av 1 000 000 kronor och dels å allmän beredskapsstat III ett anslag av 2 100 000 kronor.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *R. Bergh* m. fl. (I: 349) och den andra inom andra kammaren av herr *O. W. Lövgren* m. fl. (II: 547), hade hemställts, att för budgetåret 1944/45 å all-

*Om anslag å
beredskapsstat
till bro över
Lule älv.*

Om anslag å beredskapsstat till bro över Lule älv. (Forts.)
 män beredskapsstat I, alternativt allmän beredskapsstat II, under sjätte huvudtiteln, punkt 4 (byggande av broar), måtte upptagas ett med 1,5 miljoner kronor förhöjt belopp.

Motionärernas förslag avsåg åstadkommande av en broförbindelse över Lule älv vid Bergnäset i närheten av Luleå.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten på återopade grunder hemställt, I. att riksdagen måtte för budgetåret 1944/45 uppföra följande anslag, nämligen

a) å allmän beredskapsstat II		
1) Byggande av broar	kronor	1 000 000
2) Vissa vägbeläggningar	»	11 500 000
b) å allmän beredskapsstat III		
1) Stensättning av vägar och gator	»	5 800 000
2) Byggande av broar	»	2 100 000
3) Vissa vägbeläggningar	»	6 400 000;

II. att motionerna I: 349 och II: 547 icke måtte av riksdagen bifallas.

I motiveringen hade utskottet anfört bland annat:

»Vad beträffar den motionsvis berörda frågan om bro över Lule älv vid Bergnäset framgår av motionerna och för övrigt också av de iakttagelser utskottet gjort vid ett nyligen avlagt besök på platsen, att de nuvarande trafikförhållandena vid denna viktiga infart till själva Luleå äro mycket otillfredsställande. Den nuvarande färjan är uppenbarligen för liten för att ombesörja den även med nuvarande trafikrestriktioner mycket stora trafiken. Trots att färjan gjort i genomsnitt 95 enkelturer om dygnet hava, enligt vad utredningen visar, långvariga trafikstockningar icke kunnat undvikas. Höst och vår komme en period, då färjan icke kunde gå och isen icke bure trafiken och då allmänheten toge oförsvarliga risker vid passage över älven. Chefen för flygvapnet har i skrivelse till Kungl. Maj:t framhållit en broförbindelses betydelse för Norrbottens nyinrättade flygbaskår, vilken är förlagd till Kallaxheden omkring 6 km söder om Bergnäset. Kostnaderna för broanläggningen beräknas emellertid till icke mindre än 9,3 miljoner kronor. Utan att nu kunna tillstyrka anslags anvisande för ändamålet och utan att överhuvud nu kunna taga närmare ståndpunkt till denna vittutseende brofråga, måste dock utskottet finna omständigheterna i detta fall vara sådana, att det kan vara befogat med ett nytt övervägande av brons angelägenhetsgrad i förhållande till andra broföretag inom länet.»

Herr Bergh, Ragnar: Herr talman! Under denna punkt behandlar utskottet två inom båda kamrarna väckta, likalydande motioner, vilka åsyfta att åstadkomma en broförbindelse över Lule älv vid Luleå. När jag trots den dryga föredragningslistan begärt ordet i denna fråga, har det inte skett därför att jag har någon större förhoppning om att få motionerna bifallna. Utskottet har för sin del vitsordat behovet av den i motionerna avsedda kommunikationsleden och rekommenderat en ny omprövning av angelägenhetsgraden utav de broföretag, som investeringsberedningen tänkt sig bära inkluderas i beredskapsstaten. Det är väl troligt, att man för ögonblicket inte kan komma längre.

Jag vill dock begagna tillfället att uttala ett beklagande av att man inom kommunikationsdepartementet — trots de upprepade framställningar, som gjorts, nu senast från länsstyrelsens sida — inte funnit anledning att för riksdagen föra fram frågan om ordnandet av en broförbindelse vid Luleå. Det är sant, att det här rör sig om ett mycket aktningvärt belopp. Men det är lika sant, att denna bro förr eller senare måste komma till stånd. Allt eftersom

Om anslag å beredskapsstat till bro över Lule älv. (Forts.)

man uppskjutit frågan om brobygget, ha de kostnader, som måste beräknas för bygget, undan för undan stegrats.

När 1940 års riksdag beslöt att bygga en bro över Lule älv vid Gäddvik några kilometer ovanför Luleå, avsåg man uppenbarligen inte att därmed lösa det trafikproblem, som förelåg vid älvens nedre lopp. Att en bro kom att byggas just vid Gäddvik berodde fastmera på att det då av vissa militära skäl var nödvändigt att så snabbt som möjligt åstadkomma en broförbindelse. Den lilla bron vid Gäddvik har emellertid inte löst trafikproblemet vid älvens nedre lopp. Vi ha i vår motion tvärtom uppvisat, att detta problem trots de allmänt kända trafikrestriktionerna nu är mera bekymmersamt än då bron vid Gäddvik togs i bruk, och det är med verklig bävan man tänker på hur problemet skall bemästras, när restriktionerna, särskilt beträffande biltrafiken, upphöra efter krigets slut.

Jag skall, herr talman, inte taga upp tiden med att redogöra för det ganska underliga missförstånd, som tycks ha uppkommit inom investeringsutredningen, när det gällt den inbördes graderingen av de broföretag, till vilka projekt gjorts upp inom mitt län. Däremot är jag angelägen att uttala min stora förvåning över att propositionen uppenbarligen inte tagit något som helst intryck av vad länsstyrelsen i anledning av investeringsutredningens betänkande anført på denna punkt, nämligen att av de tre större broföretag, som äro planerade inom länet, är byggandet av bron över Lule älv det mest angelägna företaget. Till sin förvåning finner man att i investeringsutredningens plan, som accepterats i propositionen, har i stället upptagits ett annat broföretag, som beräknas draga en kostnad av 2 miljoner kronor och beträffande vilket länsstyrelsen förklarar, att det vore mindre angeläget än bron vid Luleå.

Då föredragningslistan som sagt är dryg, skall jag inte upptaga tiden med några längre utläggningar i denna fråga, som ju diskuterats så många gånger tidigare. Sammanfattningsvis skulle jag endast vilja framhålla, att trafiksituationen där hemma blir absolut ohållbar, om inte byggandet av en bro över Lule älv vid Luleå påbörjas med det allra snaraste, och att den bro, som byggdes år 1940, inte i nämnvärd grad löst det föreliggande trafikproblemet. Jag vill för den skull begagna detta tillfälle att till statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet framföra en ny vädjan om att han måtte ägna detta problem den uppmärksamhet, som situationen kräver.

Herr talman! Med stöd av vad jag nu yttrat och under hänvisning till vad som anförts i motionerna ber jag att få yrka, att å beredskapsstat I uppföres ett med 1,5 miljoner kronor förhöjt anslag till brobyggnader.

Herr Ström: Herr talman! När jag läste utskottets utlåtande, förvånade också jag mig över att motionerna inte vunnit större beaktande än som skett. Jag fann detta anmärkningsvärt med hänsyn till att utskottet uppenbarligen självt tillmätt motionärernas förslag den allra största betydelse och med hänsyn till att chefen för flygvapnet i skrivelse till Kungl. Maj:t framhållit den betydelse för Norrbottens nyinrättade flygbaskår, som en broförbindelse vid Bergnåset skulle få. Såvitt jag kan förstå, måste det vara ur alla synpunkter lämpligt, att denna bro kommer till stånd liksom också den bro, för vars byggande anslag upptagits i propositionen. Jag kan inte begripa, hur man kunnat gå förbi motionärernas förslag på det sätt, som skett.

Jag ber därför, herr talman, att få ansluta mig till herr Berghs yrkande.

Herr Johansson, Johan Bernhard: Herr talman! Den förste ärade talaren yrkade bifall till motionerna, och jag har därför begärt ordet för att yrka bifall till utskottets hemställan.

Om anslag å beredskapsstat till bro över Lule älv. (Forts.)

Utskottet har, som synes av dess motivering, varit mycket välvilligt mot motionärerna, och det beror på att någon tid, innan vi behandlade detta ärende i utskottet, besökte utskottets ledamöter Bergnäset och studerade förhållandena där. Jag tror att vi alla därvid fingo det intrycket, att det föreligger ett stort behov av förbättrade kommunikationer vid Bergnäset. Den färjförbindelse, som nu är anordnad där, är otillfredsställande och räcker inte för trafikens behov. Sedan denna brofråga senast behandlades i riksdagen, hava en del nya omständigheter tillkommit. Sälunda har till dessa trakter förlagts militär, som har sitt övningsfält på ena sidan av älven, under det att en stor del av den militära personalen är bosatt på andra sidan av älven. Detta har medfört ökade person- och godstransporter över älven. Denna ökning av trafiken har staten alltså själv medverkat till.

Enligt utskottets mening finns det sälunda starka skäl för att angelägenhetsgraden av bron vid Bergnäset tages under förnyad omprövning. Åt denna uppfattning har utskottet också givit uttryck i sitt utlåtande. Däremot har utskottet inte vågat sig på att gå så långt som att direkt tillstyrka motionerna och föreslå anvisandet av medel för brobygget. De beräknade kostnaderna för broanläggningen eller 9,8 miljoner kronor äro av den storleksordningen, att hela broprojektet måste bli föremål för en ny, grundlig omprövning, innan man kan fatta beslut om brons byggande. I detta sammanhang bör man också beakta, att det här är fråga om en bro, för vilken kräves betydande material. Sådant är kanske inte så lätt att anskaffa i dessa tider. På grund härav är det av en viss betydelse, att även materialfrågan närmare undersökes, innan anslag beviljas för brobygget.

Även om utskottet yrkat avslag på motionerna, har dock utskottet i motiveringen uttalat sig i positiv riktning. Jag hoppas, att detta skall leda till att broförslaget underkastas en förnyad utredning och att vi efter utredningens avslutande få tillfälle att definitivt ta ställning till frågan om detta brobygge.

Jag yrkar, herr talman, bifall till utskottets hemställan.

Herr Hage: Herr talman! Till en början vill jag säga till den föregående talaren, att finns det någon fråga, som är tillräckligt utredd, borde det sannerligen vara den, som nu föreligger till behandling. Ty den har varit föremål för olika utredningar under ungefär ett decennium, och då tycker jag, att det skulle kunna vara nog med utredningar. Utöver detta skall jag be att få säga ytterligare några ord.

Jag vill påpeka, att år 1936 väckte vi norrlänningar i bägge kamrarna två likalydande motioner — de voro underskrivna av ett femtiotal riksdagsmän från så gott som alla delar av Norrland — vilka gingo ut på att man skulle bevilja ett tilläggsanslag på 1,5 miljoner kronor för byggande av broar och att detta anslag skulle tagas i anspråk för bygandet av dels en bro vid Sandö och dels en bro vid Bergnäset. Bron vid Sandö har kommit till stånd, men bron vid Bergnäset saknas alltjämt. Vid det tillfälle, då dessa motioner väcktes, sade en gammal riksdagsman till mig: »Du skall få se, att den där bron vid Sandö kommer västernorrlänningarna att få, men inte får ni er bro vid Bergnäset.» Då svarade jag: »Det tror jag inte, att det kan gå på det sättet.» Men så har det gått. Vi ha inte fått vår bro, men västernorrlänningarna ha fått sin. Jag tycker, att det är ganska lämpligt att i detta sammanhang erinra om de kända orden: »Giv åt Stål en penning även.» Jag missunnar visst inte västernorrlänningarna att de fått sin bro, men jag tycker, att det kunde vara rimligt, om också vi snart finge vår bro.

Dessa motioner, som vi väckte år 1936 eller alltså för åtta år sedan, inne-

Om anslag å beredskapsstat till bro över Lule älv. (Forts.)

höllo en motivering, som jag ber att något få erinra om. I motionerna påpekades, att vårt vägväsen i allmänhet har en mycket hög standard — detta framhölls också under den följande debatten i frågan — och att vi, inte minst i Norrland, ha vägar av mycket god beskaffenhet. Motionärerna anförde emellertid vidare, att genom att en stor del av dessa vägar avbrytas av vattendrag, där trafiken måste ske medelst färja, blir vägväsendets standard lägre än vad eljest skulle vara fallet. Om en i och för sig god väg plötsligt slutar vid ett färjställe, där trafiken sker med en gammal ranglig och tråkig färja, medför detta, såsom motionärerna påpekade, att hela vägens standard blir lägre.

Att färjförbindelserna på detta sätt menligt inverka på hela vägväsendet beror naturligtvis på, att färjtrafiken bereder trafikanterna många olägenheter. Ofta äro sålunda stränderna särskilt i Norrland vid färjställena höga och stupa brant ned mot vattnet med påföljd, att det föreligger risk för att exempelvis en bil, som skall föras ned till ett färjställe, inte kan stannas i tid utan fortsätter rakt ut i vattnet. Sådant har inträffat. Själv har jag varit nära döden en gång, då jag färdades i en bil, som var nära att köra ned i vattnet vid ett färjställe och endast i sista minuten kunde bromsas in.

Färjförbindelserna ha dessutom den olägenheten, att de fördröja trafiken och att det blir omöjligt för en resande att beräkna, när han kommer fram till målet. När man kommer till ett färjställe, står det nämligen ofta en hel rad bilar där, som skola föras över. Jag skall be att i detta sammanhang få omtala ett ganska roligt exempel på vilka trafikstockningar som kunna uppkomma vid ett färjläge. Förvaltningsutskottet i vårt landsting har sina lokaler i Luleå stad ett stycke från Bergnäsets färjställe. Vid ett tillfälle skulle en av förvaltningsutskottets medlemmar med landstingets bil resa över till andra sidan älven och därefter fortsätta till Piteå. Vid färjläget stod emellertid en hel rad av bilar, som väntade på att bli överskeppade. Vi ställde då in landstingets bil i denna kö, och där fick den stå, medan den nyssnämnde medlemmen av förvaltningsutskottet uppehöll sig i utskottets lokaler. När det hade gått ungefär trekvarts timme, telefonerade man från färjstället och meddelade, att nu kunde han springa ned och sätta sig i landstingets bil, ty då hade det blivit bilens tur att bli överskeppad till andra sidan. Sådana förhållanden äro ju inte tilltalande.

I de förut omnämnda motionerna år 1936 framhöll vi, att det skulle vara önskvärt, om man kunde göra upp en plan för att i största möjliga utsträckning få bort färjorna och få dem ersatta av broar. Det är klart, att något sådant inte kan ske med en gång, utan det är en fråga på lång sikt.

Enligt min mening vore det emellertid synnerligen rimligt och önskvärt att man nu — då man måste räkna med möjligheten av att snart stå inför en stor arbetslöshet — vidtog åtgärder för att genomföra en plan av antytt slag. Den tanken har man dock inte tagit upp vare sig i propositionen eller i utskottsutlåtandet. För byggande av broar har man begärt endast 3,1 miljoner kronor på bägge beredskapsstaterna. Detta innebär, såvitt jag kan förstå, att man inte ägnat någon uppmärksamhet åt frågan om att genomföra en plan för färjornas ersättande med broar. Jag vet inte, om kommunikationsministern har något som helst intresse för denna fråga. Jag tycker emellertid, att det skulle vara synnerligen lämpligt att söka genomföra en plan av den art, jag nu berört. Man kan gott säga, att det arbete, som det därvidlag bleve fråga om, vore produktivt och för framtiden nyttigt. Även ur nationalekonomiska synpunkter vore det säkerligen fördelaktigt, om man inte blott i Norrland utan även på en hel del andra håll i landet påbörjade en sanering på förevarande område.

Med utgångspunkt från vad jag här anført har även jag varit med om att

Om anslag å beredskapsstat till bro över Lule älv. (Forts.)
underskriva den motion, som nu föreligger till behandling. Vi motionärer ha därvidlag kommit till den uppfattningen, att ett av de färjställen, där det är mest angeläget att färjan kommer bort, är just färjstället vid Bergnäset vid Luleå. Det är visserligen sant, att en bro byggts över Luleälven en bit högre upp vid Gäddvik. Men denna bro har — såsom den föregående talaren påpekade — inte alls den betydelse för trafiken, som en bro vid Bergnäset skulle få. Bron kom till av militära skäl, och resandefrekvensen där är högst obetydlig.

Härtill kommer, att militär förlagts till närheten av Bergnäset, och detta har medfört en ökning av trafiken vid färjstället där. Allt eftersom tiden gått, har det tillkommit allt flera omständigheter, som tala för att man bör göra något för att lösa trafikproblemet vid Luleälvens nedre lopp.

Utskottet har — det erkänner jag gärna — i sin motivering skrivit ganska välvilligt om motionerna, ungefär så som man brukar göra, när man finner en sak vara värd beaktande men liväl inte vill göra något åt den. Att märka är emellertid, att i detta fall har man inte förfarit så, som vi brukar göra i andra lagutskottet, när vi vilja uttala oss välvilligt om en motion. Då brukar andra lagutskottet avsluta sin hemställan med att föreslå, att motionen skall anses besvarad genom vad utskottet anför. I det fall, varom nu är fråga, har statsutskottet helt enkelt skrivit en kläm med en hemställan om att motionerna icke må av riksdagen bifallas. Jag måste säga, att denna negativa hemställan i hög grad minskar värdet av de vackra orden i utskottets motivering.

Med utgångspunkt från vad jag nu anförd skall jag för min del be, herr talman, att få biträda det yrkande, som framställts av herr Bergh.

Herr statsrådet Andersson: Herr talman! Den förste ärade talaren i debatten uttryckte sin förvåning över det sätt, på vilket frågan om en bro vid Bergnäset handlagts inom kommunikationsdepartementet, och, om jag förstod honom rätt, stegrades denna förvåning till slut till ett klander både mot kommunikationsdepartementet och emot investeringsutredningen. Jag vill för min del säga, att jag har gott samvete, såvitt angår detta ärendes handläggning under den tid, jag varit kommunikationsminister.

Jag vill erinra talaren om att vi dock nu äro inne på det femte krigsåret och att under hela den tid, som jag innehåft mitt nuvarande ämbete, ha anslagen till vägväsendet varit ytterligt knappa. Man har fått lov att skära ned anslagen på ett sätt, som ur vägväsendets synpunkt varit nästan oförsvarligt men som varit betingat av den allmänna ekonomiska situationen. Det måste väl då vara klart för envar, att man under sådana förhållanden inte kan investera pengar i ett så utomordentligt kapitalslukande företag som det, varom här är fråga. Enligt de senaste beräkningarna kommer bron att kosta 10 miljoner kronor. För övrigt är man inte säker på att kostnaderna komma att stanna ens vid detta belopp.

Dessutom förhåller det sig ju så, att under så gott som hela den tid, som det här är fråga om — i varje fall under de senaste två åren — har det rått brist på material och arbetskraft. Redan av den orsaken har det varit otänkbart att sätta i gång ett så materialkrävande företag som det ifrågavarande. För övrigt nödgas man ju även taga någon hänsyn till andra behov — även i andra delar av landet än i trakten kring Luleå behövs det broar. Under krigsåren har behovet av broar i viss utsträckning fått lov att tillgodoses av rent militära skäl. Denna omständighet har i och för sig medfört, att Norrbotten blivit mera tillgodosett än andra landsändar. Ingen kan säga att Norrbotten blivit eftersatt i fråga om brobyggnader under krigsåren. Inte bara Gäddviks-

Om anslag å beredskapsstat till bro över Lule älv. (Forts.)

bron har kommit till utförande, utan ytterligare ett par, tre broar av olika storleksordning ha uppförts så att säga i förtur och utanför de planer, som skulle kommit att gälla, därest det inte varit något krig.

Som försvar för att förslag om byggande av en bro vid Bergnäset icke kunnat framläggas, vill jag anföra det kända faktum, att vi inte haft pengar disponibla för detta ändamål; vi ha således inte haft råd, vi ha inte haft material och vi ha inte haft arbetskraft. Då har det från norrbottenshåll proponerats, att man i varje fall skulle driva igenom ett principbeslut i riksdagen. Jag har svarat, att så brukar man inte göra, utan man anmäler ett ärende till behandling i riksdagen först vid den tidpunkt, då man är i stånd att anvisa medel. För den skull har jag ansett, att man får slå sig till ro i Luleå och i Norrbotten och vänta till dess det blir bättre tider och man får något bättre tillgång till medel för vägbehoven.

Att frågan om Bergsnäsbron inte aktualiserades i samband med beredskapsstaten beror även därpå, som jag nyss nämnde, att företaget är synnerligen materialkrävande, och man förutsätter ju, att det åtminstone i början av en inträdande arbetslöshet skall vara brist just på sådant material, som åtgår till brobyggnader. Därför har anslaget till brobyggnader i beredskapsstaten hållits så lågt som fallet är. Det är klart, att saken kommer i ett helt annat läge, om det längre fram under en arbetslöshetsperiod jämväl uppstår arbetslöshet inom de industrier, som producera järn och cement samt andra byggnadsmaterialier. Men inom den tid, som man nu kan överblicka och som denna beredskapsstat avser att täcka, är det ganska sannolikt, att man vid igångsättande av beredskapsarbeten nödgas räkna med i första hand sådana som kräva jämförelsevis ringa materialåtgång.

Herr Hage undrade varför man inte intresserade sig mera för ersättande av färjorna med broar. På den frågan kan jag svara detsamma som nyss, att man ersätter färjorna med broar i den mån man anser sig ha råd till det. Det pågår ständiga planeringar för utbyte av färjor mot broar liksom för anläggning av broar, där det inte finns några förbindelser alls, men allt måste ju ta sin tid och allt är ju ytterst beroende av i vilken omfattning vi ha möjlighet att satsa pengar på företag av det slag det här är fråga om.

Herr Bergh, Ragnar: Herr talman! Jag skulle till en början — ehuru jag närmast begärt ordet för att replikera herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet — vilja framhålla, att statsutskottets motivering som jag fattat densamma innebär ett underkännande av den avvägning, vartill Kungl. Maj:ts proposition kommit med avseende på broföretag, planerade att igångsättas under den befarade fredskrisen vad Norrbotten beträffar. När utskottet rekommenderar, att angelägenhetsgraden beträffande de broföretag, som man nu räknar med, skall tagas under ny omprövning, måste detta innebära ett underkännande från utskottets sida av de slutsatser, vartill investeringsutredningen och därmed också propositionen kommit i det avseendet. Jag vill påpeka detta inte bara därför att det utgör ett stöd för den uppfattning, som jag i mitt första anförande gav till känna, utan också därför att man tacksamt bör notera denna utskottets inställning, som efter vårt sätt att se innebär en betydligt mera verklighetstrogen uppfattning av situationen än den som kommit till uttryck både hos investeringsutredningen och i propositionen.

Sedan skulle jag, herr talman, med ett par ord vilja beröra vad herr statsrådet behagat säga i denna fråga. Herr statsrådet anför såsom motiv för att detta broföretag inte tidigare anmälts till riksdagens omprövning den statsfinansiella situationen, bristen på material samt bristen på arbetskraft. Det

Om anslag å beredskapsstat till bro över Lule älv. (Forts.)
var de tre huvudsakliga skälen. Vidare nämnde herr statsrådet även, att en bro faktiskt kommit till stånd över Luleälv vid Gäddvik, ehuru jag tror, att det både av länsstyrelsen i Luleå och av oss motionärer på ett övertygande sätt påvisats, att Gäddviksbron icke ens i nämnvärd grad löst trafikproblemet vid Luleälvens nedre lopp.

Det försvar, om jag så får kalla det, som statsrådet presterar för propositionen i denna del, kan emellertid givetvis icke åberopas såsom skäl för att inte det ifrågavarande broföretaget inrymts i en beredskapsstat, som slutar på cirka 1,2 miljarder kronor. 9,3 miljoner kronor, som broanläggningen beräknas kosta, är visserligen ett stort belopp, men 1,2 miljarder är så pass mycket, att det verkligen kan ifrågasättas. Huruvida icke detta broföretag, även om det är dyrt, ändå är så angeläget, att det borde ha gått före åtskilliga andra ändamål för vilka de 1,2 miljarderna äro avsedda.

Statsrådet säger också, att bron är alltför materialkrävande för att nu uppföras, en synpunkt, som ju även går igenom investeringsutredningens betänkande. Utredningen betraktar nämligen, i motsats till vad kommunikationsministern gjorde år 1940, inte broföretag, särskilt inte större broföretag, såsom särskilt lämpade att tillgripa i en arbetslöshetskris.

Jag vill, liksom vi gjort i våra motioner, beträffande frågan om materialtillgången framhålla, att vi äro starkt medvetna om att det råder en stor materialbrist i landet men att vi även äro medvetna om att en bro sådan som denna tar en byggnadstid av cirka tre år i anspråk. Vi anse då, att man mycket väl kan organisera arbetet på så sätt, att begynnelsearbetena finge avse tillfartsordningar och brofästen, vilka kräva förhållandevis ringa material. Under denna treårsperiod kommer det sannolikt att bli sådan brist på arbete i våra verkstäder, att det vore fördelaktigt för sysselsättningen inom vår verkstadsindustri, om man hade möjlighet att då framställa de materialier, som det nu är brist på. Om man satte i gång nu, skulle man därför tillgodose det omedelbara behov av arbetslöshetsarbeten, som kommer att anmäla sig i Norrbottens län. Man tillgodoser nämligen i första hand behovet av sysselsättning för grovarbetare, men sedermera skulle man också på detta sätt kunna få sysselsättningsproblemet delvis löst även för de yrkesgrupper som utföra mera materialkrävande arbeten.

Även om detta broföretag är dyrt och därför svårt att få till stånd, är det dock, mina herrar, ett företag som vi aldrig komma ifrån. Detta böra vi främst hålla i minnet, när vi besluta i denna fråga. Jag bävar, som jag förut sagt, när jag tänker på hur situationen skall te sig efter kriget, när restriktionerna beträffande trafikmedlen upphört. Jag upprepar, att förhållandena blivit sämre och sämre under de tre sista åren, sedan Gäddviksbron kommit till, trots att vi nu ha dessa restriktioner. Hur skall det då inte bli, när trafikrestriktionerna lättas? Detta är en avgörande synpunkt, och har man klart för sig, att här föreligger ett trafikproblem, som *måste* lösas, måste man också finna utvägar både när det gäller finanserna och materialierna. Beträffande materialtillgången tro vi oss ha påvisat en framkomlig väg, som tar största möjliga hänsyn till svårigheterna på detta område.

Herr Hage: Herr talman! Endast några få svarsord till herr statsrådet.

Herr statsrådet säger, att denna bro kommer att bli synnerligen dyr, men det är ju någonting som utmärker alla norrlandsbroar. Norrlänningarna ha ju ingen skuld i, att naturen en gång i tiden skapat älvvarna där uppe så breda. För övrigt må det framhållas, att om detta företag kommit till stånd vid den tidpunkt, då frågan tidigare — alltså för sju å åtta år sedan — var aktuell, skulle utförandet blivit ofantligt mycket billigare än det nu blir.

Om anslag å beredskapsstat till bro över Lule älv. (Forts.)

Jag vill i samband med frågan om materialbristen taga fasta på vad herr Bergh sade, nämligen att man skulle kunna börja arbetet med att utföra tillfartsanordningar och brofästen. Jag undrar om inte detta är en framkomlig väg. Det skulle säkerligen bereda många arbetstillfällen, för den händelse det blir — vilket det för övrigt redan är — arbetsbrist i Norrland och Norrbotten. Vad särskilt Norrbotten beträffar, är det ju känt, att förhållandena med avseende på malmen synas utveckla sig i sådan riktning, att det blir nödvändigt att åstadkomma betydande arbeten för arbetslösa arbetare.

Jag skall gärna erkänna, att åtskilligt gjorts för Norrbottens del, när det gäller broar i mera avlägsna bygder. Dessa broar ha ju kommit till ur i stort sett militär synpunkt, och vi äro naturligtvis tacksamma för dem, ty de tjäna givetvis även ett civilt ändamål. Men den omständigheten att broar kommit till i mera avlägsna bygder för främst militärändamål, ändrar dock inte det förhållandet, att det saknas bro på denna plats, där det *verkligen* föreligger ett avsevärt mycket större behov av en bro än på andra ställen, där broar kommit till stånd.

Herr talman! Jag vidhåller mitt yrkande.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att i avseende på den under behandling varande punkten yrkats dels att vad utskottet hemställt skulle bifallas, dels ock, av herr *Bergh, Ragnar*, att kammaren måtte, med avslag å utskottets hemställan i mom. II, bifalla utskottets hemställan i mom. I med det tillägg, att för budgetåret 1944/45 å allmän beredskapsstat I till Byggnad av broar uppfördes ett anslag av 1 500 000 kronor.

Därefter gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Bergh, Ragnar*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 216 punkten 4, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles herr Ragnar Berghs under överläggningen gjorda yrkande.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Punkterna 5—42.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 217, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1944/45, i vad propositionen avser finansdepartementets verksamhetsområde.

Anslag å
beredskapssta
till åtgärder
för ekonomisk
efterkrigs-
beredskap.

Punkten 1.

I denna punkt hade utskottet på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts i proposition nr 281 framlagda förslag till Åtgärder för ekonomisk efterkrigsberedskap å allmän beredskapsstat I för budgetåret 1944/45 uppföra ett anslag av förslagsvis 100 000 000 kronor.

Reservation hade avgivits av, utom andra, herrar *Johan Bernhard Johansson, Bernhard Nilsson, Heiding, Ekströmer, Albertsson, Ivar Persson, Pettersson* i Dahl och *Olsson* i Kullenbergstorp, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag till Åtgärder för ekonomisk efterkrigsberedskap å allmän beredskapsstat I för budgetåret 1944/45 uppföra ett anslag av förslagsvis 75 000 000 kronor.

Herr Nilsson, Bernhard: Herr talman! Jag ber att få yttra några ord i anslutning till den vid denna punkt fogade reservationen.

Såsom framgår av propositionen i ärendet liksom även av utskottets utlåtande avser anslaget på denna punkt av 100 miljoner kronor åtgärder för ekonomisk efterkrigsberedskap. Propositionen innehåller ingen närmare motive-ring beträffande detta anslag. Däremot ha inom utskottet vissa upplysningar lämnats vid föredragningen av de olika punkterna.

Det kan ju råda olika uppfattning om detta anslag både beträffande användningen och storleken. Anslaget avser emellertid mötande av kommande behov, bland vilka även upptagits en post avseende statens skogsindustrier, där för anläggningskostnader beräknas ett belopp av 20,7 miljoner kronor och för lagerkredit 13,1 miljoner kronor. Föredraganden inom utskottet förebragte på denna punkt starka skäl för bifall till förslaget i denna del. Kommissio-nen för ekonomisk efterkrigsberedskap har emellertid senare avfattat en pro-memoria, som även avser denna punkt. Denna promemoria fick statsutskot-tet häromdagen del av. Jag har velat nämna detta, därför att den innehåller flera värdefulla synpunkter, som vid den fortsatta behandlingen av frågan böra ägnas allt beaktande.

De frågor, som sammanhånga med detta anslag å 100 miljoner kronor, äro inte utredda. Förhållandena äro oklara, och det gör att det inte för närva-rande är lätt att fatta ståndpunkt till de olika förslagen. Avsikten är ju även att det framdeles skall prövas vilka åtgärder som böra vidtagas.

Beträffande frågan om ett anslag på 20 miljoner kronor för anläggande av en fabrik för tillverkning av konstgummi, skulle jag vilja säga några ord.

Redan nu finns det en fabrik för detta ändamål, och ytterligare en är under uppförande. Den fabrik, som nu planeras, beräknas få en kapacitet, som skulle väsentligt överstiga de båda tidigare beslutade fabrikernas samman-lagda kapacitet. Beträffande tillverkningen vid denna fabrik har det inte ännu, enligt de uppgifter vi erhållit inom utskottet, klarlagts vilken typ av konstgummi som skall tillverkas, huruvida man skall tillverka samma typ som vid de redan beslutade fabrikerna eller om man skall tillverka en annan typ. Undersökningar i det avseendet pågå för närvarande. Emellertid är det uppenbart, att tillverkningen vid den nya fabriken inte kan tänkas komma i gång tidigare än att konstgummit kan komma ut i marknaden tidigast i slutet av nästa år. Det gäller då att försöka bilda sig en uppfattning om huruvida fabriken kan tjäna det ändamål som avses, när det dröjer så pass länge innan den kan börja tillverkningen. Detta är en sak som det givetvis är omöjligt att för närvarande bedöma. Det är helt och hållet beroende på när kommunikationerna mellan länderna, alltså världshandeln, återigen kan upp-tagas i någon nämnvärd omfattning. Det har emellertid i det avseendet fram-

Anslag å beredskapsstat till åtgärder för ekonomisk efterkrigsberedskap.

(Forts.)

hållits, att även om kriget slutar och handeln kan återupptagas, är det inte givet, att naturgummi kan anskaffas i tillräcklig omfattning för att fylla vårt behov. Konstgummi tillverkas för närvarande i stor skala i Tyskland och i Amerika, och den kvalitet, till vilken man i dessa länder kommit upp, är fullt jämförbar med eller kanske betydligt högre än den kvalitet vi kunna åstadkomma, åtminstone vid den fabrik, som redan finns. Det bör således vara möjligt att när kriget är slut importera konstgummi från länder, som för närvarande producera sådant i betydande omfattning.

Reservanterna föreslå nu emellertid, att utskottet skulle gjort det uttalandet, att »utskottet finner det i hög grad tveksamt, om ytterligare anläggningar i nuvarande tidsläge böra komma till stånd. Det slutliga ställningstagandet till denna fråga må ankomma på Kungl. Maj:t». Vi ha alltså stannat vid att frågan bör underställas Kungl. Maj:t för ytterligare prövning. När vi nu hunnit fram till slutet av juni månad, och det alltså inte dröjer mycket mera än ett halvår innan riksdagen sammanträder nästa gång, kan det ju emellertid tänkas, att förhållandena utvecklas så, att det kan vara lämpligt, att riksdagen i början av nästa år fattar ståndpunkt till frågan, huruvida det bör ske en ytterligare utbyggnad eller icke.

Jag ber, herr talman, med dessa ord få yrka bifall till reservationen.

Herr Nilsson, Johan, i Malmö: Herr talman! Såsom herrarna torde minnas, mottogs beredskapsstaten med mycket stark kritik från början. När vi möttes i statsutskottet framhölls även en del av den kritik, som framförts utanför och inom riksdagen. Emellertid blev åtskilligt av denna kritik ganska kraftigt vederlagt i statsutskottet genom de sakliga upplysningar, som lämnades i samband med behandlingen av de olika punkterna i denna omfattande proposition.

Ger man akt på vad som från början sades, måste den reservation, som här föreligger, te sig ytterst blygsam. Huvudkritiken har ju inriktats på två spörsmål, dels den projekterade gummitillverkningen och dels järnverket i Luleå.

Gummitillverkningen synes oss i utskottsmajoriteten vara lika betydelsefull för försörjningen som vissa andra saker varit för den militära försvarsberedskapen. Vi ha sört för den och varit mycket eniga på denna punkt. Åtskilliga miljoner kronor ha ju också anslagits för ändamålet. Häromdagen fick emellertid riksdagen en ytterligare påminnelse om att vad som anslagits för visst ändamål inte var så särskilt välbetänkt, nämligen i fråga om miljonerna till Svenska skifferoljeaktiebolaget. Åtskilliga miljoner kronor avskrevos då utan vidare. Man har emellertid nödgats göra detta för att hålla försvarsberedskapen uppe. Nu är emellertid försvaret säkerställt vad behovet av gummi beträffar, vilket ju är i sin fulla ordning, men om vi för civilt bruk köra på det gummi, som för närvarande finns, kan den tiden inte vara långt avlägsen, då denna trafik helt måste avstanna. Vad det skulle betyda i ett samhälle som vårt är lätt begripligt. Vi minnas alltför väl vilket missnöje som uppstod, då handelsministern en gång i början av krigstiden sände ut ett cirkulär om begränsning av denna trafik just med hänsyn till gummi- och bensinbristen.

Riksdagen bör under sådana omständigheter tänka på framtiden. Vi ha inte kunnat taga ansvaret för den nedskrivning av beloppet, som reservanterna här göra sig till tolk för. Vi tro att det är lika nödvändigt för försörjningen att nu vidtaga åtgärder på detta område som det tidigare varit för försvarsberedskapen och kunna således inte frånga Kungl. Maj:ts förslag på denna punkt.

I investeringsutredningen har ju framställts ett yrkande, att beloppet skulle fastställas till 25 miljoner kronor. Det har ansetts vara nog; Kungl. Maj:t kan

Anslag å beredskapsstat till åtgärder för ekonomisk efterkrigsberedskap.
(Forts.)

ju återkomma i frågan. Men det är klart, att Kungl. Maj:t innan dess får göra vissa utfästelser. Om inte beloppet vore så stort som Kungl. Maj:t och majoriteten i investeringsutredningen föreslagit, skulle inte de dispositioner kunna vidtagas, som äro nödvändiga för att säkerställa behovet av gummi. Vi ha således inte kunnat ansluta oss till reservanternas yrkande på denna punkt.

Detsamma är förhållandet beträffande frågan om järnverket i Luleå, som den föregående talaren inte uppehöll sig vid. Eftersom jag har ordet skall jag emellertid be att få säga något även på denna punkt.

Fjärde avdelningen i statsutskottet har besökt denna plats och haft överläggningar med åtskilliga grupper, huruvida behovet av en elektrisk ugn var att sätta före behovet av ett thomasverk etc., och jag är övertygad om att om inte Kungl. Maj:t föranstaltat om en utredning i detta avseende hade fjärde avdelningen och troligen också statsutskottet tillstyrkt den motion, som väcktes beträffande uppförande av ett thomasverk. Med anläggande av elektriska ugnar vinner man ju åtskilliga fördelar: man sparar kol o. dyl. vid tillverkningen av tackjärn, vilket ju är av stor betydelse, men det ger inte järnverket möjlighet att uppträda som säljare av annat än lägre sorter av järn, under det att thomasverket däremot ger möjlighet för verket att uppträda som säljare även av bättre sorter av järn, vilket ansetts nödvändigt för en effektiv drift av verket.

Detta gör att vi inte heller på denna punkt kunnat hörsamma vad reservanterna föreslagit. Jag kan nämna, att jag frågat sakkunnigt folk uppe i Norrbotten vilket de helst ville ha, en elektrisk ugn eller ett thomasverk, om de nu inte kunde få bådadera. Man svarar, att thomasverket för närvarande måste anses vara det viktigaste, varför man höll styvt på att frågan om uppförande av ett sådant borde ha möjlighet att vinna bifall.

Jag nöjer mig med detta, herr talman. Jag tror att reservanterna här kommit in på ett för gummiförsörjningen i vårt land mycket ömtåligt område. Det skulle enligt min mening vara olyckligt om man försökte bromsa de syften, som ligga bakom Kungl. Maj:ts förslag. Jag är övertygad om att man i framtiden djupt skulle ångra, i fall man i dag godkände reservanternas förslag.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr statsrådet Gjores: Herr talman: Då frågan om ytterligare utbyggnad av gummiproduktionen spelat stor roll i reservationen och även här i debatten förts fram från reservanternas sida, är det kanske inte alldeles ur vägen att jag lämnar några närmare informationer om denna sak, då jag i regeringen närmast bär ansvaret för denna mycket viktiga och bekymmersamma del av vårt försörjningsproblem.

Det är redan på mångahanda sätt bekant, att vår gummisituation har varit tämligen beträngd under åtskilliga år, alltsedan importen av naturgummi våren 1941 avbröts. Endast mindre kvantiteter ha sedan den tiden vid ett par tillfällen kommit in i landet. Viss begränsad import av syntetiskt gummi från Tyskland har kunnat äga rum, och detta har i hög grad lättat de överhängande bekymren, men har inte på något sätt avlägsnat dem. Det är till följd av detta mycket svåra läge som Kungl. Maj:t med riksdagens medverkan engagerat sig för inhemsk produktion av syntetiskt gummi. Först beslutades en anläggning, som var projekterad för en årlig tillverkning av 400 ton och som utvidgades med ytterligare 400 ton sedan man vunnit så pass stor förtrogethet med metoden att man ansåg sig kunna bygga ut enheten till dessa dimensioner. Därefter har programmet vidgats, så att vi nu utom den första an-

Anslag å beredskapsstat till åtgärder för ekonomisk efterkrigsberedskap.

(Forts.)

läggningen för 800 ton i Ljungaverk uppföra en fabrik vid Stockvik för en årsproduktion av likaledes 800 ton syntetiskt gummi.

Under hela den tid, som försöken med att framställa syntetiskt gummi här i landet pågått, har man givetvis med den allra största omsorg och vaksamhet strävat att bilda sig en möjligast pålitlig uppfattning om användbarheten av den neopren, det syntetiska gummi, som framställts. Det är mig en glädje att kunna säga att de prov i praktisk drift och de försök och prov i laboratorieskala, vilka utförts med det gummi, som framställts vid professor Svedbergs laboratorium i Uppsala och som vi nu hoppas snart nog skall framställas i industriell skala vid fabriken i Ljungaverk, ha givit rätt tillfredsställande resultat. De farhågor, man av vissa anledningar ansåg sig kunna hysa beträffande det syntetiska gummits användbarhet för bilringar, ha hittills inte beannats, utan man har lyckats åstadkomma en produkt som ser ganska lofvande ut.

Det ligger i sakens natur att vi, eftersom man här rör sig på ett område där vi själva tidigare saknat all teknisk erfarenhet och fått börja arbetet utan tillgång till mera fullständiga informationer, ha blivit tvungna att så att säga ta steg för steg och inte engagera oss i en utbyggnad av den industriella apparaten i vidare mån än att man kunnat känna sig ha något så när fast mark under fötterna. Detta är förklaringen till att gummiproblemet så att säga har serverats bitvis för riksdagen.

Läget är för närvarande sådant, att vi kanske kunna försörja den nu i gång varande bilparken med gummiringar under ytterligare ett år utan att behöva göra några mera ingripande beskränningar av trafiken. Det är möjligt att vi under hösten bedöma läget så, att vi från och med årsskiftet trots allt nödgas genomföra rätt kännbara inskränkningar, men det är vår förhoppning att det skall bli möjligt att som hittills hålla trafiken i gång ungefär till halvårsskiftet 1945. Men om man vid den tidpunkten inte kan räkna med tillförsel utifrån eller med möjlighet att inom en nära framtid få till stånd en ökad produktion av gummi inom landet, nödgas man utan tvivel skrida till en synnerligen hård beskränning av trafiken, vilken kommer att ytterligt kännbart drabba även de områden, där man hittills försökt ställa trafikmedel till förfogande.

Självklart kan jag inte säga, att det om ett år inte är möjligt att importera gummi till landet. Läget kan undergå sådana förändringar att det då blir möjligt att till landet införa några hundra ton gummi. Men å andra sidan måste jag framhålla, att det skulle vara att spela hasard med en viktig del av försörjningen, om man satte sin lit till de möjligheter för import, som med utgångspunkt från vissa antaganden kunna tänkas föreligga under senare halvåret nästa år. Jag skall här inte ingå på någon detaljredovisning av hur situationen på gummimarknaden för närvarande ter sig ute i världen men det finns många skäl att antaga, att det dessvärre skall vara lika svårt för oss att få gummi utifrån om ett år som det är i dag. Ingen kan i detta ögonblick veta något om produktionskapacitet och leveransmöjligheter vid den tiden på de håll, från vilka vi under de gångna krigsåren kunnat få en viss knapp tillförsel. Lika litet vet man huruvida den militärpolitiska situationen i Östern blir sådan att vi om ett år skola kunna få gummi västerifrån. Det krav vi ställas inför är därför så som läget ter sig en vidare utbyggnad av den inhemska produktionen.

Såsom herr Nilsson i Landeryd här framhöll, övervägas olika alternativ inom industrikommissionen. Man är för dagen inte framme vid ett bestämt och definitivt förslag om hur den vidare utbyggnaden av den syntetiska gum-

Anslag å beredskapsstat till åtgärder för ekonomisk efterkrigsberedskap.
(Forts.)

miproduktionen skall ske. Jag skulle emellertid tro att man från industrikommissionens sida redan inom de bägge närmaste veckorna är färdig med ett sådant förslag, och när det föreligger och blivit vederbörligen prövat, har man ingen tid för ytterligare uppskov. Det vore visserligen både riktigt och mycket angenämt, om man även beträffande den etapp av produktionsutvidgningen, som nu förestår, kunde gå fram till riksdagen på samma sätt som förut skett, men situationen är sådan att man nog inte har möjlighet att göra det. De behövliga maskinerna för den utbyggnad, som man anser vara nödvändig, måste antagligen beställas mycket snabbt, antingen det blir fråga om en utvidgning av kapaciteten vid den redan i gång varande fabriken i Ljungaverk eller vid den anläggning, som utföres i Stockvik, eller det blir fråga om uppförande av en helt ny fabrik. Om alltså dessa beställningar måste göras mycket snabbt, förefaller det däremot inte vara omöjligt att uppskjuta beslutet om själva huvudinvesteringarna till ett stycke fram på förhösten. Dock är jag övertygad om att man icke kan uppskjuta beslutet om de viktigaste investeringarna så länge, att nästa års lagtima riksdag kan bli i tillfälle att taga ställning till frågan.

Jag har ansett det vara min skyldighet, herr talman, att göra kammaren förtrogen med den mycket allvarliga situation beträffande gummiförsörjningen, som vi stå inför och som är sådan att vi måste anhålla om den här ifrågavarande möjligheten att göra de ytterligare investeringar, som äro nödvändiga för att den redan hårt beskurna bilparken i fortsättningen skall kunna hållas i gång.

Herr Johansson, Johan Bernhard: Herr talman! Den finansfullmakt på 100 miljoner kronor, som regeringen begärt och statsutskottets majoritet tillstyrkt under den föredragna punkten, avser en del olika ändamål, som regeringen uppenbarligen ämnar använda dessa medel till. Jag understryker vad herr Nilsson i Landeryd nyss sade om samtliga de projekt, som inrymmas i denna finansfullmakt, nämligen att de ännu icke äro utredda. De ligga alltjämt under utredning, och åtminstone vissa av dessa utredningar, kanske flertalet, äro av den beskaffenheten att de säkerligen inte torde bli färdiga inom en nära framtid. Det finns därför mycket stor sannolikhet för att handläggningen av dessa frågor, om de hänskjutas till nästkommande års riksdag, icke skulle försenas. Riksdagen hade då också själv i grundlagsenlig ordning fått taga ställning till de olika spörsmålen vart för sig och anvisa erforderliga medel. Det skulle ju kunna hända, att denna finansfullmakt icke kan användas förrän nästa riksdag är samlad, och då uppstår den ganska egendomliga situationen, att medel under pågående riksdag disponeras av Kongl. Maj:it vid sidan om riksdagsbehandlingen av liknande eller närbesläktade ärenden. Man kan därför hysa stark tveksamhet om lämpligheten och behovet överhuvud taget av den här ifrågasatta finansfullmakten på 100 miljoner kronor.

Granskningen av de objekt, som här avses erhålla stöd, har försvarats av den omständigheten att utredning i ärendena pågår, och man har inte kunnat få några bestämda uppgifter om de olika fallen. Utskottet har vid åhörandet av föredragningarna och de uppgifter, som kunnat lämnas, dock så till vida tagit ställning, att utskottet tillstyrker en finansfullmakt på 100 miljoner kronor, under det att reservanternas vilja begränsa beloppet till 75 miljoner kronor. Häri ingå då bland annat de av en föregående ärad talare omnämnda stödåtgärderna för statens skogsindustrier, för lagring av tackjärn o. s. v. Men det är två poster i denna fullmakt som reservanternas — och reservanter äro här samtliga de borgerliga ledamöterna — icke ansett sig kunna ge sitt förord,

Anslag å beredskapsstat till åtgärder för ekonomisk efterkrigsberedskap.

(Forts.)

och de motsvara sammanlagt det belopp på 25 miljoner kronor, som reservationen yrkar måtte avdragas från det av Kungl. Maj:t begärda beloppet.

Den ena posten gäller det redan omdiskuterade förslaget att utvidga tillverkningen av konstgummi. Jag erinrar om vad som nyss har sagts, att byggnadstiden för fabriksanläggningen beräknas till ett år. När det sedan gäller den maskinella utrustningen, har den upplysningen lämnats att det är osäkert, huruvida erforderliga maskiner överhuvud taget kunna anskaffas. I varje fall ha vi kommit till den uppfattningen, att tidpunkten när denna fabrik tidigast kan beräknas komma i gång är om cirka ett och ett halvt år. Samtidigt ha vi fått höra mycket optimistiska uttalanden om gummiförsörjningen efter kriget, om de beräknade tillgångarna på rågummi, om prisfall o. s. v. Allt detta har givit oss den uppfattningen att man måste räkna med att efter krigets slut helt avskrivna vad vi här lägga ned. Om man röstar för bifall till Kungl. Maj:ts förslag, gör man det således med öppna ögon för och i klart medvetande om en given förlust på över 20 miljoner kronor. Vi ha att välja mellan de argument om bristen på gummi, som herr statsrådet har anfört, och de fakta som bestämmas av att denna tillverkning kan börja tidigast om ett och ett halvt år. Till och med den tidsuppgiften är för övrigt oviss. Därtill kommer, såsom herr Nilsson i Landeryd nyss anförde, att man ännu inte har vunnit klarhet om vilken typ av konstgummi man skall gå in för vid tillverkningen.

Alla dessa omständigheter ha gjort oss reservanter betänksamma. Riksdagen har för några dagar sedan på statsutskottets förslag beviljat 55 miljoner kronor för avskrivningar på skifferoljeverksanläggningarna, som tillkommo såsom en kristidsåtgärd, och vi torde med till visshet gränsande sannolikhet ha att motse avskrivningar även när det gäller Norrbottens järnverk liksom åtskilliga andra objekt, som staten satsat pengar på under kristiden. Det må inte förvåna, om man, i ett sådant läge som detta ärende nu befinner sig i, till slut vägrar vara med om att taga sådana risker. Vi kunna inte hålla på att ge ut väldiga belopp för den ena anläggningen efter den andra och så bara avskrivna förlusterna. Det kan inte hjälpas att man reagerar emot, att statens finanser handhavas på det sättet, och det är därför vi ha avgivit denna reservation på den ifrågavarande punkten.

Den andra posten gäller järnverket i Luleå. Såsom kammarens ärade ledamöter erinra sig, beviljades vid ett plenum helt nyligen ett anslag på tre miljoner kronor till Norrbottens järnverk på framställning av Kungl. Maj:t. Detta järnverk har varit föremål för behandling vid tre särskilda riksdagar, nämligen år 1939, år 1941 och nu år 1944. Hela denna fråga har alltså varit en riksdagsangelägenhet. Meningarna ha brutit sig mot varandra, sakliga utredningar ha verkställts av vederbörande riksdagsutskott och mycken möda har nedlagts på att åstadkomma bästa möjliga resultat. Vid samma riksdag som en proposition om anslag till detta järnverk behandlas kommer man nu helt plötsligt och begär en fullmakt att via beredskapsstaten få tillföra järnverket nya belopp — vi veta ännu inte hur stora, men siffran 6 miljoner kronor har nämnts. Detta ha reservanterna måst vända sig mot. Så mycket märkligare är denna begäran som den framställning om anläggande av ett thomasverk, som styrelsen i vintras gjorde till Kungl. Maj:t, ej upptogs i den proposition, som vi helt nyligen behandlat. Så sent som den 26 maj i år har Kungl. Maj:t lämnat industrikommissionen bemyndigande att utreda spörsmålet om anläggning av ett thomasverk och ytterligare en tackjärnsugn vid Norrbottens järnverk. Även detta spörsmål ligger således under utredning. När riksdagen intill nu har handlagt hela detta ärende, bör den, synes det mig, visa sig så pass mån om grundlagens föreskrift att svenska folket skall sig självt beskatta,

Anslag å beredskapsstat till åtgärder för ekonomisk efterkrigsberedskap.
(Forts.)

att den kräver att också i fortsättningen få följa detta ärende och inte låter det avgöras genom särskilda fullmakter. I annat fall får ju riksdagen bara till uppgift att efteråt täcka utgifterna, medan vi däremot inte få vara med om att pröva huruvida utgifterna i och för sig böra göras.

Frågan om en utbyggnad av Norrbottens järnverk ligger således under utredning, och vi veta inte vad resultatet därav kan bli. Jag vill bara uppställa det spörsmålet, om det kan vara rimligt att regeringen utan riksdagens hörande skulle anvisa medel för anläggning av ett thomasverk, även om industrikommissionens utredning skulle leda till ett avstyrkande? Denna sak har varit och är ett typiskt riksdagsärende, och reservanterna ha därför ansett att den också bör vara det i fortsättningen. Vi ha därmed ingalunda tagit ståndpunkt i själva sakfrågan om utbyggnaden av Norrbottens järnverk, utan det får ske när ärendet kommer under riksdagens prövning, dit det rätteligen hör.

Herr Johan Nilsson i Malmö fällde ett mycket egendomligt yttrande. Han ville göra gällande att statsutskottet, om inte regeringen föranstaltat om utredning den 26 maj, skulle ha bifallit en motion om anslag på 4,5 miljoner kronor till anläggande av ett thomasverk, vilken väcktes i anslutning till den proposition om Norrbottens järnverk, som vi för en tid sedan behandlade. Detta uttalande förefaller mig mycket egendomligt. Så kan endast en diktator tala, en man som vet att han bakom sig har en samlad partimening, som inte låter rucka på sig. Den motionen är i verkligheten icke behandlad ens på statsutskottets fjärde avdelning, som förbereder ärenden av den art det här gäller. När vi genom kungl. brev, som vi fingo del av, fingo veta att Kungl. Maj:t hänskjutit frågan till utredning, var det ju lönlöst att behandla motionen om thomasverket, utan vi lämnade den åt sitt öde och gingo i övrigt på bifall till Kungl. Maj:ts proposition. Den motionen har således icke undergått någon realbehandling, och att då efteråt utan vidare säga att statsutskottet med säkerhet skulle ha tillstyrkt den, vittnar om väl stor optimism. Ännu finns det dock möjligheter att i parlamentarisk ordning diskutera och pröva ett ärende, att höra sakkunniga och väga sakskaalen på olika sidor. Även statsutskottet kunde ju ha kommit i den situationen att inkallade sakkunniga eventuellt avstyrkt motionen — något som vi inte kunna veta — och det kunde givetvis ha påverkat utskottets ställningstagande. Jag tycker därför att det är för mycket sagt, när herr Johan Nilsson så bestämt uttalar att statsutskottet skulle ha tillstyrkt denna motion.

Av det anförda framgår att vi hysa allvarliga betänkligheter mot att bevilja det belopp av 20 miljoner kronor, som avses för utvidgning av konstgummiproduktionen och som kanske kommer att visa sig otillräckligt, och att vi alldeles bestämt fordra att frågan om ytterligare utbyggnader vid Norrbottens järnverk ånyo underställes riksdagen och icke inrymmes i dessa finansfullmakter. Det är på de två punkterna som meningarna inom utskottet ha brutit sig.

Med detta, herr talman, yrkar jag bifall till den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Häri instämde herr *Ekströmer*.

Herr Andrén: Herr talman! Jag begärde ordet närmast med anledning av ett anförande av herr Johan Nilsson i Malmö. Jag kan nämligen inte för min del acceptera den historieskrivning, som däri presterades.

Herr Johan Nilsson framhöll, att kritiken hade varit mycket stark när denna proposition framlades, men att den sedan förstummats. Jag vill då erinra herr

Anslag å beredskapsstat till åtgärder för ekonomisk efterkrigsberedskap.
(Forts.)

Johan Nilsson därom, att den kritik, som framfördes både här i kamrarna vid remissen av den föreliggande propositionen och sedan i statsutskottets principdebatt, inte gällde några enstaka detaljer. I kamrarna kunde den inte göra det redan av den anledningen, att denna proposition vid remissen ännu icke förelåg i tryck och alltså ej var tillgänglig för kammarens ledamöter. Kritiken gällde i stället vissa avgörande principer, som voro grundläggande för denna proposition. Först och främst riktade den sig mot det sena avlämnandet av propositionen, vilket var så mycket mera uppseendeväckande som man från regeringsbanken tidigare hade fått mottaga försäkringar på denna punkt, som åtminstone i kamrarna fattades såsom ett löfte att bättra den praxis, som tyvärr blivit rådande under de sista åren. Kritiken gällde också den ofullständiga beredningen av de ärenden, som här förelågo till behandling och som gjort det omöjligt för utskottet att på alla punkter företaga en prövning på det sätt, som brukar vara vanligt. Vidare gällde kritiken riksdagens budgetsätt i en mera vidsträckt mening. Här är det nämligen fråga om en ytterligare utbyggnad av systemet med finansfullmakter, som kan bli mycket allvarlig för riksdagens ställning. Jag förstår mycket väl, att denna utbyggnad sker i effektivitetens tecken, men just i detta tecken har man i land efter land minskat representationens möjligheter att göra sig gällande och därmed tagit det ena steget efter det andra på vägen mot diktaturen. Till sist gällde kritiken också den underbalansering av budgeten, som blir en följd i fall denna beredskapsstat verkligen skall sättas i verket. En sådan underbalansering av budgeten torde inte kunna undgå att medföra starka stimulanser för en inflation, och jag är rädd för att sådana inflatoriska tendenser komma att visa sig ödesdigra för hela vår samhällsekonomi.

Har då verkligen riksdagens kritik förstummats på dessa punkter? Om herr Johan Nilsson ville göra sig mödan att läsa statsutskottets utlåtande nr 212, vilket handlar just om principfrågorna, skulle han finna att statsutskottet, och numera också riksdagen, i stort sett accepterat de kritiska synpunkter, som framfördes vid remissen av den föreliggande propositionen. Kritiken har alltså inte förstummats, utan den har accepterats; den ingår i riksdagens beslut. Det är detta som i dagens situation är glädjande, och jag uttalar den förhoppningen att första statsmakten, att regeringen skall observera de kritiska synpunkter, som i detta sammanhang uttalats av riksdagen.

Jag vill tillägga att jag i ett par avseenden är glad åt beredskapspropositionen sådan den denna gång har uppställts. En vinst är att en strängare boscillnad blir möjlig mellan å ena sidan försvarets beredskapsstat och å andra sidan den allmänna beredskapsstaten. Såvitt jag förstår är det denna gång verkligen meningen att göra en sådan utrensning att vi inte, såsom tidigare har varit fallet, få en rad civila poster under försvarets beredskapsstat. Detta system har ju fört med sig att vi fått stora, rent civila anslagsposter med mycket otillfredsställande ändamålsbestämningar. Det har kunnat vara anslagsposter på 40 miljoner kronor med en motivering på kanske åtta rader med så oklar formulering, att man knappast kunnat fatta vad det varit fråga om. Genom de krav på något fullständigare beredning och ett mera utförligt framläggande av ärendena, som i varje fall riksdagen hittills har hävdlat när det gäller den civila beredskapsstaten, hoppas jag att en förbättring skall ha inträtt på denna punkt.

Den andra glädjande sidan hos denna beredskapsstat är att vi kanske komma att kunna avveckla det system med B-anslag, som tidigare förekommit i den ordinarie budgeten. Jag var ganska kritisk och skeptisk mot detta system när det först lanserades, och det har onekligen visat sig medföra stora olägenheter.

Anslag å beredskapsstat till åtgärder för ekonomisk efterkrigsberedskap.
(Forts.)

Jag hoppas därför att vi skola slippa detta system och att vi alltså även här skola kunna anteckna en mera bestående vinst.

Herr talman! Jag har intet annat yrkande än om bifall till reservationen.

Herr Heiding: Herr talman! För min del har jag också varit betänksam när det gäller att lämna denna finansfullmakt på 100 miljoner kronor. När riksdagen är samlad så pass lång tid av året som nu är fallet, borde det inte behöva komma i fråga att ställa så betydande belopp till disposition, som det här är fråga om.

Dessa 100 miljoner kronor äro ju avsedda till sådana angelägna beredskapsåtgärder, för vilka särskilda anslag ej kunnat beräknas i den allmänna beredskapsstaten med hänsyn till att de ännu inte varit tillräckligt utredda. Trots detta ha vi ansett, att man borde kunna gå med på att ställa ett belopp av 75 miljoner kronor till förfogande, och för min del anser jag att även detta belopp är i högsta laget.

När det gäller gummitillverkningen får jag säga, att jag inte har någonting emot att den saken noga prövas och att man eventuellt kommer dithän att vi skulle kunna få till stånd en utvidgad fabrikation av konstgummi. Det är ju tydligt att vi, såsom statsrådet framhöll, kanske inom ett år kommit i det läget att vi nödgas införa sådana restriktioner att biltrafiken inte kommer att kunna hållas i gång i ens samma omfattning som nu. Men vi ha också i reservationen sagt, att »det slutliga ställningstagandet till denna fråga må ankomma på Kungl. Maj:t». Jag skulle tro att ingen här i riksdagen vill klandra regeringen, i den händelse den kommer att handla på grundval av en utredning som visar, att det kan bära sig att sätta i gång en sådan tillverkning som denna och att det blir absolut nödvändigt att göra det innan 1945 års lagtima riksdag samlas. Det är klart att denna gummitillverkning är så pass viktig för vårt land, att man inte får bortse från att det kanske blir nödvändigt att gå andra vägar än de vanliga, och i detta fall har alltså Kungl. Maj:t en möjlighet att besluta om en utbyggnad.

När det sedan gäller nyanläggningarna vid Norrbottens järnverk överlades något om saken i utskottet och i synnerhet på fjärde avdelningen i samband med den motion, som herr J. B. Johansson omnämnde, men när vi fingo vetskap om att Kungl. Maj:t uppdragit åt industrikommissionen att i samråd med styrelsen för Norrbottens järnverk ytterligare undersöka dessa frågor, ansågo vi att det inte var någon anledning att längre diskutera saken. För min del får jag säga, att jag ställer mig rätt välvillig även till detta projekt, därför att jag tror att det blir nödvändigt att förr eller senare besluta om anslag till thomasverk vid Norrbottens järnverk. Men jag anser inte denna sak så brådskande, att man ovillkorligen behöver ge Kungl. Maj:t fullmakt att sätta i gång med ytterligare byggnation, eftersom Norrbottens järnverk i år redan har fått ytterligare 1½ miljoner kronor i bidrag och 1½ miljoner kronor i lån. För övrigt är ännu inte hela det anslag utnyttjat, som järnverket förut erhållit; anläggningarna äro ju inte fullt färdiga. Kan man då inte fortsätta med vad man har för händer och göra det fullt färdigt? Under tiden hinner frågan utredas, och 1945 års lagtima riksdag kan i vanlig ordning besluta om dessa nyanläggningar. Jag tror inte man behöver befara några olägenheter av ett sådant tillvägagångssätt.

Herr Johan Nilsson framhöll, att vi i statsutskottet säkerligen skulle ha tillstyrkt motionen i denna fråga. Det vill jag för min del inte yttra mig om, men jag kan ju säga att vi ställde oss rätt välvilliga till den. När emellertid

Anslag å beredskapsstat till åtgärder för ekonomisk efterkrigsberedskap.
(Forts.)

Kungl. Maj:ts föranstaltat om utredning av frågan, kunde vi som sagt inte gå in på någon ingående behandling av motionen.

Jag vill alltså säga, att det belopp på 75 miljoner kronor, som föreslagits i reservationen, bör vara tillräckligt. Det är inte stort mer än fem månader kvar, under vilka riksdagen i år ej är samlad — vi komma ju inte härifrån förrän i mitten av juli — och man är väl inte säker på om det inte blir nödvändigt att sammankalla riksdagen i höst. Jag hoppas att så inte behöver bli fallet, men under nuvarande ovissa tider vet man ju inte hur läget kommer att bli fram på höstsidan. Jag tror emellertid att detta belopp mycket väl bör räcka till.

Herr Andrén har redan vänt sig mot herr Johan Nilssons uttalande att det var skarp kritik mot denna beredskapsproposition bara till en början. Jag får ju säga att jag också ställde mig tveksam till huruvida man skulle kunna gå med på så stora anslagsbelopp som här voro föreslagna. Jag framhöll även i utskottet, när propositionen skulle remitteras till vederbörande avdelningar, att man borde ta viss hänsyn till vad som framhållits i detta hänseende. Jag var också med om att väcka en motion, där vissa synpunkter framlades på dessa frågor. För min del är jag tillfredsställd med den behandling ärendet fått i statsutskottet, och jag är glad åt den utformning som statsutskottets tredje avdelning har givit utskottets principutlåtande i denna fråga. Jag anser att de synpunkter som där framförts utgöra goda ledtrådar när det gäller att framdeles fortsätta på den inslagna vägen. Det är ju troligt att det blir nödvändigt framlägga dylika beredskapsstater även i fortsättningen, men då kan det vara lämpligt att, såsom utskottet framhållit, nöja sig med två beredskapsstater i stället för tre.

Ingen vill väl motsätta sig anslag som syfta till att få i gång arbeten, utan vi äro nog allesamman eniga om att vi måste offra stora belopp för att människor skola slippa gå arbetslösa. Om beredskapsstaten råder således fullständig enighet, och jag hoppas att de anslag, som riksdagen nu kommer att bevilja, skola möjliggöra att man kan slippa ifrån den arbetslöshet, som befaras kunna uppkomma. Det är ju endast när det gäller denna finansfullmakt som meningarna äro delade, och jag kan inte förstå varför man inte skulle ha kunnat bli enig även på den punkten. Ett mindre belopp hade varit alldeles tillräckligt, och jag skulle tro att det i andra kammaren kommer att framställas yrkande om att ett mindre belopp än 75 miljoner kronor måtte ställas till Kungl. Maj:ts förfogande. Men när vi nu i reservationen ha föreslagit 75 miljoner kronor, anser jag att kammaren borde kunna acceptera denna linje.

Herr talman! Jag ber att med vad jag nu har anfört få yrka bifall till den vid punkten fogade reservationen.

Herr Myrdal: Herr talman! Kommissionen för ekonomisk efterkrigsplanering har ju ett visst ansvar för denna punkt, eftersom det var kommissionen som ursprungligen framställde förslaget om detta anslag.

Jag har lyssnat till debatten i dag för att utröna om ett inlägg från min sida skulle kunna göra det lättare för kammarens ledamöter att välja mellan de två bud på 75 respektive 100 miljoner kronor, som nu stå mot varandra. Ursprungligen var ju skillnaden större: kommissionens majoritet hade föreslagit 100 miljoner, medan en högerreservation stannade vid 25 miljoner. Men motiveringen för det lägre beloppet var då inte, att inte det större beloppet behövdes, utan det hette att »om större behov skulle uppkomma, böra de i varje särskilt fall prövas av riksdagen».

Reservanterna i utskottet ha gått en annan linje. De ha prövat sig fram

Anslag å beredskapsstat till åtgärder för ekonomisk efterkrigsberedskap.
(Forts.)

till en uppfattning om hur stort behovet är och funnit, att Kungl. Maj:t haft fel och att man borde pruta 25 miljoner kronor. Därvidlag har man gått så till väga, att när fyra projekt framlagts inom utskottet såsom exempel på för vad slags ändamål detta anslag skulle behövas, har man — om jag förstått rätt — ställt sig tveksam mot ett, som beräknats kräva 20 miljoner kronor, och avvisande mot ett annat, som angivits kosta 6 miljoner kronor, och då med en enkel kalkyl kommit till det resultatet, att det egentligen bara behövs 75 miljoner kronor.

Jag skulle vilja påpeka att vi inom kommissionen varit fullkomligt på det klara med att dessa fyra projekt, som berörts under utskottsbehandlingen och som vi naturligtvis icke varit ovetande om, uteslutande äro att betrakta såsom exempel på sådana åtgärder som skulle behöva finansieras med detta anslag. Jag vill inte gå närmare in på de särskilda projekt, som här ha berörts, utan nöjer mig med att säga, att vi i kommissionen nog äro ganska ense om att alla rimliga åtgärder, som kunna bidra till att förbättra vår gummiförsörjning, äro värda att vidtagas liksom också allt, som med rimliga kostnader kan göras för att stärka vår framtida försörjning med handelsjärn.

Det är inte säkert att de förbindelser, som staten får ikläda sig, äro av alldeles samma karaktär i skilda fall. Om jag tänker på gummifabriken, som här har diskuterats, skulle det vara fråga om en direkt investering på 20 miljoner kronor, och dessa pengar kunde då i värsta fall helt gå förlorade. Men när det gäller andra slags åtgärder, exempelvis prisgarantier, kan den reala risken vara mycket mindre. Skulle man tänka sig, vilket är rimligt under vissa förhållanden, att staten åtog sig garantier för uppehållet av produktion på lager för att förebygga arbetslöshet och eventuellt också för att förstärka vår råvaruförsörjning — som fallet skulle bli i fråga om tackjärnet — så bleve den ekonomiska risk, som staten faktiskt påtog sig, betydligt mindre än det anslag som behöves.

Genom påpekandet att de fyra framlagda projekten, som ju alla befinna sig på utredningsstadiet, bara äro exempel på behov som kunna komma att yppa sig, och att det kan tänkas andra mycket rimliga sådana, som det skulle vara riksdagens mening att godtaga, om den nu kunde bilda sig en uppfattning därom, men att de knappast böra föranleda inkallandet av riksdagen till en extra session, tror jag mig ha visat att det finns goda skäl för det större anslagsbeloppet.

Jag skall tillåta mig två allmänna anmärkningar, eftersom jag ändå har ordet. Den ena är, att vi, som fått anledning att något mera ingående syssla med efterkrigstidens faror och efterkrigsplaneringens problem, ha allvarigare bekymmer för många försörjningsfrågor än som kommit till uttryck i vissa yttranden här i dag. Vi anse det ingalunda orimligt, att man för att rusta sig för fredskrisen vidtar åtgärder motsvarande dem man på sin tid var beredd att vidta för att rusta sig för avspärningen under kriget. För den, som ser på dessa frågor såsom jag, är det alltså icke uteslutande ett argument emot sådana åtgärder, att en del av vad vi gjort för att hålla oss starka under kriget finansiellt kommer att resultera i förluster för statsverket. I många fall äro vi eniga om att dessa förluster varit väl värda att bära, och jag menar, att vår inställning inför de svåra handelspolitiska och andra förhållanden, som måhända och kanske sannolikt komma att råda å ömse sidor om europakrigets avslutande, bör vara en liknande.

Den andra allmänna reflexion, som jag skall tillåta mig, är att den serie av beslut, som riksdagen nyss har fattat på grundval av beredskapspropositionen och som den kommer att fullfölja under ännu några punkter, i själva verket

Anslag å beredskapsstat till åtgärder för ekonomisk efterkrigsberedskap.
(Forts.)

äro mycket viktigare än som framgår av riksdagsdebatten. Dessa beslut innebära ju, att riksdagen praktiskt taget utan protest, utan kritik och utan diskussion godtar en politik, som var så omtvistad på 1930-talet, nämligen att arbetslöshet och kris böra mötas genom offentliga arbeten. Det var många, som den gången på 1930-talet förfäktade dessa åsikter — även jag gjorde det — och som då bedömdes såsom alltför radikala. Det är inte utan, att åtminstone jag har den känslan, att vi ha segrat alltför mycket. Det finns en fara, att vi vid nästa arbetslöshetskris komma att vara alltför villiga att gå på de offentliga arbetenas linje och att vi komma att göra alltför litet för att hålla uppe den normala produktionen inom näringslivet. I fall det blir arbetslöshet och vi tillgripa offentliga arbeten, har detta nämligen ganska skadliga verkningar, jämfört med det läge som skulle uppstå, om vi kunde hålla den normala produktionen i gång. Arbetare flyttas från sina arbetsplatser och från sina familjer. De flyttas från arbeten, där de äro yrkeskunniga, till arbeten, där de ofta inte ha yrkeskunnighet, och realkapitalet i den normala industrien får stå outnyttjat, för att man sedan skall bereda sig på en motsvarande återgång, när krisen övervunnits. Ur denna synpunkt menar jag — och jag vet, att jag även här kan tala på kommissionens vägnar — att det finns all anledning att så skyndsamt som möjligt undersöka, genom vilka olika åtgärder vi skulle kunna sätta ett köpkraftsstöd under den normala produktionen och genom vilka åtgärder vi skulle kunna förhindra, att en arbetslöshet uppkommer, som vi skulle bli tvungna att möta genom anslag under den jättelika beredskapsbudgeten.

Jag vill inte ge mig in på en alltför vidlyftig framställning utan nöja mig med att påpeka, att till sådana rimliga åtgärder hör t. ex., att man genom någon art av kredit eller genom prisgarantier gör det möjligt för industrier att hålla i gång sin normala sysselsättning genom att producera på lager. Det kan därvid bli fråga om relativt stora anslagsbehov, även om, såsom jag sade, förlustrisken kan vara ganska liten.

Den mycket abstrakta tankegång, som jag här har anført, utgör en illustration till det påpekande, som jag har velat göra, nämligen att alla dessa projekt befinna sig på utredningsstadiet och att man alltså här diskuterade exemplifikationer, som lämnats, mer ingående än deras betydelse för denna fråga påkallar. Det större anslaget är därför enligt min mening väl motiverat, medan däremot utskottsminoriteten icke förebringat övertygande skäl för sitt förslag om det lägre anslaget.

Herr talman! Jag tillåter mig yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Nilsson, Johan, i Malmö: Herr talman! Bara ett par repliker!

I mitt förra anförande yttrade jag någonting om den stort upplagda kritik, med vilken denna beredskapsproposition mottogs. Jag yttrade också, att i statsutskottet genom sakliga frågor och sakliga svar vederlagts mycket av den kritik, som då bestods. Nu säger herr Andrén till mig, att jag bör läsa igenom, vad statsutskottet har skrivit på ifrågavarande punkt, förmodande, att jag inte vet, att statsutskottet har beaktat en hel del av den framställda kritiken. Detta är ju en omdömesfråga, och jag har inte någon anledning att vara missnöjd å kritikernas vägnar, utan säger endast, att om kritikerna äro nöjda, gläder det mig, även om jag tycker, att de inte ha fått det vederlag, om jag får använda det uttrycket, som de tydligtvis hade önskat, åtminstone i början av debatten.

Sedan säger herr J. B. Johansson, att det är mycket osäkert, om de behöfliga maskinerna kunna anskaffas, och att de här begärda anslagen i så fall

Anslag å beredskapsstat till åtgärder för ekonomisk efterkrigsberedskap.
(Forts.)

inte behövas. Men, herr J. B. Johansson, man måste vidtaga vissa dispositioner, göra nödiga avtal. Om man inte har häremot svarande behövligen medel, kan man inte göra de förarbeten, som i dylikt fall erfordras.

Vidare säger herr Johansson, att det blir att med öppna ögon anslå 20 miljoner kronor till gummifabrikation, vilket belopp sedermera kommer att avskrivnas. Ja, därom veta vi ingenting, och vi visste heller ingenting, när riksdagen fick anslå de flera tiotals miljoner kronor, som jag nämnde i mitt förra anförande, för till exempel framställning av skifferolja. Vi visste inte då, om det var nödvändigt — det ha vi fått reda på sedermera — men allt gjordes i bästa syfte, nämligen för att öka vår beredskap, i detta fall för att säkerställa vår försörjning.

I mitt förra anförande tillät jag mig vidare säga, att om inte Kungl. Maj:t hade föranstaltat om en utredning under vår bortovaro — medan vi voro uppe i Norrland och studerade järnverket och en hel del andra förhållanden — skulle vi, när vi kommo tillbaka, nog ha tillstyrkt beslutet om utredning. Så kan endast en diktator tala, säger herr Johansson. Men jag hade endast ansett det troligt, att vi hade tillstyrkt, vilket jag fortfarande tror. Om det varit en diktator, hade han inte *ansett* någonting — det behöver ju inte den diktator, som vi tänka på i dessa tider; han befäller endast.

Då var herr Heiding mera tillmötesgående. Han ville inte yttra sig om huruvida det tillstyrkande av thomasverket, som jag talade om, borde ha skett. Han sade bara, att vi i alla fall voro mycket välvilliga, tilläggande, att man ju ingenting kunde göra, eftersom Kungl. Maj:t hade satt i gång en utredning av frågan.

Jag tror således — och jag styrkes av herr Myrdals anförande ännu mera i min uppfattning — att utskottet slagit in på den väg, som det är klokt att följa med hänsyn till den närmaste framtiden.

Jag vidhåller mitt yrkande om bifall till utskottets förslag.

Herr Nordenson: Herr talman! Jag har i efterkrigsplaneringskommissionen anslutit mig till dem, som avgivit en reservation till förmån för ett lägre belopp, nämligen 25 miljoner kronor. När jag gjort det, har min huvudsakliga motivering varit, såsom också angavs av herr Myrdal, betänksamhet mot att ge en alltför vid fullmakt. Bakom min ståndpunkt ligger alltså en bestämd önskan att riksdagen skall bli i tillfälle att i möjligaste mån pröva anslagen i fall efter fall och att denna fullmakt inte bör göras större än som kan motiveras av att det kan framkomma ärenden, som äro av exceptionellt brådsakande natur. När det gällt att bestämma beloppen, ha vi grundat vår ståndpunkt på vissa konkreta förslag, som ha förelegat. Det har gällt bl. a. tackjärnsverket, där det har varit fråga om dels ett thomasverk, dels en elektrohytta. Mot thomasverket ha gjorts så pass starka invändningar från tekniskt håll — även industrikommissionen har visat mycket stor tveksamhet — att vi ansågo, att denna sak i nuvarande läge knappast borde komma i fråga, medan däremot en elektrohytta hörde till de projekt, som kunde aktualiseras mycket snart och som borde realiseras. Men härför skulle inte åtgå mer än 3 å 4 miljoner kronor.

Det andra mera konkreta projektet gällde gummit. Jag vill påpeka, att när vi behandlade denna sak, förelåg ett förslag, som gick ut på väsentligt lägre belopp än det nu föreliggande. Jag vill uttryckligen säga ifrån, att jag delar den upfattning, som här uttalats av bl. a. statsrådet Gjörös, att det är mycket angeläget, att vi göra vad vi kunna för att ordna gummiförsörjningen. Men nu har statsrådet Gjörös framlagt en ytterligare motivering, som är av sådan beskaffenhet, att jag anser, att det hade varit riktigtast av rege-

Anslag å beredskapsstat till åtgärder för ekonomisk efterkrigsberedskap.

(Forts.)

ringen att bryta ut detta ärende och framlägga det särskilt, så att vi hade fått pröva det. Här ha nämligen nu lämnats mycket mera konkreta motive- ringar och motiveringar för ett mera vittgående förslag än vi hade att behandla i kommissionen.

Jag skall inte gå in något djupare på frågan om hur långt man skall gå med avseende på gummit. Men såsom ordförande i styrelsen för det bolag, som bygger ut och skall driva ifrågavarande fabriker, har jag haft anledning att sätta mig närmare in i dessa frågor, och jag har den uppfattningen, att man inte bör gå alltför fort fram här. Det är angeläget, att vi, åtminstone innan vi bygga ut de sista enheterna, få inhämta erfarenhet ifrån de enheter, som nu äro färdigställda för drift.

Jag menar sålunda, att det kanske inte brådskar så mycket som här angi- ves. Men har man den uppfattning, som statsrådet Gjøres här givit uttryck åt, borde detta ärende ha framlagts som en särskild punkt.

Vad de övriga projekt beträffar, som skulle kunna komma in under detta an- slag, har herr Myrdal angivit i mera allmänna ordalag, av vad slag de skulle kunna vara. Jag delar den uppfattningen, att dessa projekt måste tas upp till en ingående prövning. Men de äro så pass svårbedömbara och ha så pass vitt- gående konsekvenser, att jag anser, att enbart Kungl. Maj:t inte bör ta ställ- ning till dem, utan det bör vara riksdagen, som avgör frågan. Jag anser så- ledes, att det finns anledning att begränsa beloppet så, att man inte i detta inrymmer åtgärder, som äro av karaktär att böra provas av riksdagen.

Ehuru jag således har den uppfattningen, att detta anslag borde ha kunnat begränsas kanske ännu mera än reservanterna gjort, är jag i nuvarande läge inställd på att rösta för det i reservationen föreslagna lägre beloppet. Jag kan visserligen inte helt dela den motivering, som lämnats, men reservanterna medge ju möjlighet för Kungl. Maj:t att ta ställning även på de punkter, där tvekan har rått. Under sådana förhållanden kommer jag, herr talman, att stödja reservationen.

Herr Anderson, Gustaf Iwar: Herr talman! Det var närmast professor Andréns skildring av vad som var orsaken till diktaturens frammarsch, som gav mig anledning att begära ordet.

Det vare mig fjärran att försöka mästra professor Andréns i historiska ting. Men var det dock inte så, herr Andréns, att det var bristen på handling, när det gällde att sätta folk i arbete och lindra nöd och elände hos miljontals ar- betslösa, som kraftigt bidrog till demokratiens sammanbrott i stora delar av Europa? Så långt jag har kunnat följa med, anser jag detta ha varit fallet. Vad man, herr talman, bör eftersträva är en handlingskraftig demokrati, som icke snöres in i alltför många paragrafer och formler. Det var bara denna lilla anmärkning jag ville göra mot professor Andréns skildring här.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Herr Andréns: Herr talman! Förvisso var det brist på handlingskraft, som visat sig förödande för åtskilliga av de europeiska demokratierna. Men jag har en helt annan uppfattning om hur det skall handlas än herr Anderson i Arboga tycks ha. Jag menar som han, att demokratierna skall handla, men det skall inte ske på det sättet, att riksdagen skjutes åt sidan, utan riksdagen måste positivt medverka. Det är på dessa villkor som jag för min del överhuvud taget har kunnat acceptera denna beredskapsstat. Därför är jag principiellt betänk- sam mot tendensen att i sådana beredskapsstater lägga in mycket stora klump- summor med mycket vaga ändamålsbestämningar. Tyvärr har jag icke kunnat

Anslag å beredskapsstat till åtgärder för ekonomisk efterkrigsberedskap.
(Forts.)

undgå att observera sådana tendenser i årets beredskapsstat. Att vi skola ha beredskapsstater anser jag vara självklart, och jag vill erinra herr Anderson om att jag själv som sakkunnig har deltagit i utarbetandet av den paragraf i regeringsformen, varpå den beredskapsstat bygger, som vi nu ha att behandla.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu föredragna punkten hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Johan Bernhard Johansson m. fl. vid punkten avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Johansson, Johan Bernhard*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 217 punkten 1, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Johan Bernhard Johansson m. fl. vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Punkterna 2—5.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Herr talmannen tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdet fortsättande kl. 7.30 eftermiddagen.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 218, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1944/45, i vad propositionen avser ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde;

nr 219, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1944/45, i vad propositionen avser handelsdepartementets verksamhetsområde; samt

nr 220, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1944/45, i vad propositionen avser anslagsposter till reparations- och underhållskostnader m. m. under statens fastighetsfonder.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogos ånyo jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 69, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående grunder för utlämnande av statsunderstöd till vissa förbättringsarbeten på jordbrukets och skogsbrukets områden vid arbetslöshet jämte i ämnet väckta motioner; samt nr 70, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1944/45, såvitt propositionen avser jordbruksärenden, jämte i ämnet väckta motioner.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 221, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående slutlig reglering av riksstaten för budgetåret 1943/44 m. m., i vad propositionen avser avskrivning av nya kapitalinvesteringar;

nr 222, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag om anslag för budgetåret 1944/45 till avskrivning av nya kapitalinvesteringar;

nr 223, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående gäldande från anslaget till oförutsedda utgifter av kostnad för barackbyggnad vid landsstatshuset i Luleå;

nr 224, i anledning av väckta motioner om anordnande av bombsäkra skyddstunnlar för undervattensbåtar; samt

nr 225, i anledning av väckta motioner angående anslag för budgetåret 1944/45 till anordnande av allmänna samlingslokaler m. m.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Vid förnyad föredragning av bevillningsutskottets betänkande nr 47, angående beräkning av bevillingarna för budgetåret 1944/45, m. m., bifölls vad utskottet i detta betänkande hemställt.

Vid ånyo skedd föredragning av bankoutskottets utlåtande nr 69, i anledning av väckt motion om gratifikation och pension åt förste vaktmästaren hos riksdagens andra kammare C. E. G. Carlberg, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogos ånyo jordbruksutskottets memorial och utlåtanden:

nr 66, angående ersättning åt av utskottet anlitade biträden;

nr 67, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående slutlig reglering av riksstaten för budgetåret 1943/44 m. m., i vad angår jordbruksärenden; samt

nr 68, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till särskilda åtgärder för främjande av skogsbrandskyddet.

Vad utskottet i dessa betänkanden hemställt bifölls.

Vid förnyad föredragning av första särskilda utskottets memorial nr 4, angående ersättning till kanslipersonalen hos första särskilda utskottet, bifölls vad utskottet i detta memorial hemställt.

Vid ånyo skedd föredragning av andra särskilda utskottets utlåtande nr 2, angående upptagande i riksstaten av anslag till brandförsvaret och civilförsvaret, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Anmäldes jordbruksutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 433, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående slutlig reglering av riksstaten för budgetåret 1943/44 m. m., i vad angår jordbruksärenden;

nr 434, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till särskilda åtgärder för främjande av skogsbrandskyddet;

nr 435, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående grunder för utlämnande av statsunderstöd till vissa förbättringsarbeten på jordbrukets och skogsbrukets områden vid arbetslöshet; samt

nr 436, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1944/45, såvitt propositionen avser jordbruksärenden.

Skrivelseförslagen godkändes under förutsättning, beträffande förslaget nr 433, att utskottets hemställanden i utlåtande nr 67, vidkommande förslaget nr 434, att utskottets hemställan i utlåtande nr 68, rörande förslaget nr 435, att utskottets hemställan i utlåtande nr 69 samt, angående förslaget nr 436, att utskottets hemställanden i utlåtande nr 70 bifölles även av andra kammaren.

Anmälades statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:
nr 440, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående slutlig reglering av riksstaten för budgetåret 1943/44 m. m., i vad propositionen avser folkhushållningsdepartementets verksamhetsområde;

nr 441, i anledning av väckta motioner angående åtgärder för främjande av matematisk-naturvetenskaplig forskning; samt

nr 442, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1944/45 till åtgärder för arbetsmarknadens reglering m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Skrivelseförslagen godkändes, nr 442 under förutsättning att utskottets hemställan i utlåtande nr 211 bifölles även av andra kammaren.

Anmälades andra särskilda utskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 443, till Konungen angående upptagande i riksstaten av anslag till brandförsvaret och civilförsvaret.

Skrivelseförslaget godkändes under förutsättning att utskottets hemställan i utlåtande nr 2 bifölles även av andra kammaren.

Anmälades bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 444, till Konungen angående beräkning av bevillingarna för budgetåret 1944/45, m. m.

Skrivelseförslaget godkändes under förutsättning att utskottets hemställan i betänkande nr 47 bifölles även av andra kammaren.

Anmälades och godkändes första särskilda utskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 445, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om aktiebolag m. m., dels ock i ämnet väckta motioner; samt
nr 446, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 51 § lagen den 12 augusti 1910 (nr 88 s. 1) om aktiebolag.

Anmäldes och bordlades statsutskottets utlåtanden:

nr 226, i anledning av vad riksdagens år 1943 församlade revisorer anfört i fråga om forsknings- och försöksverksamheten på jordbrukets område m. m.; samt

nr 227, i anledning av väckta motioner om överflyttning till yrkesinspektionen av frågor rörande arbetarskyddet ombord å fartyg.

Justerades protokollsutdrag för denna dag.

Då alla ärenden på föredragningslistan redan blivit behandlade, medgav kammaren, på framställning av herr talmannen, att de anslag, som utfärdats till sammanträdets fortsättande på aftonen, finge nedtagas.

Kammarens sammanträde avslutades kl. 1.59 eftermiddagen.

In fidem
G. H. Berggren.

Torsdagen den 29 juni.

Kammaren sammanträdde kl. 1.25 eftermiddagen, omedelbart efter slutet av det till kl. 11 förmiddagen utlysta sammanträdet inom lyckta dörrar.

Föredrogs och bordlades ånyo statsutskottets utlåtanden nr 226 och 227.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande bevillningsutskottets betänkande nr 46, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i förordningen den 19 november 1914 (nr 383) angående stämpelavgiften, m. m., utom i vad propositionen avser stämpelavgiften för expeditioner från civilförsvarsstyrelsen.

Punkten A.

Lades till handlingarna.

Punkten B.

Utskottets hemställan bifölls.

*Förslag till
brandlag och
brandstadga
m. m.*

Föredrogs ånyo andra särskilda utskottets utlåtande nr 3, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till brandlag och brandstadga m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 12 maj 1944 dagtecknad proposition, nr 265, vilken hänvisats till andra särskilda utskottet, hade Kungl. Maj:t

dels föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogat förslag till

1) brandlag; och

2) lag angående ändrad lydelse av 87 § lagen den 6 juni 1930 (nr 251) om kommunalstyrelse på landet;

dels ock anhållit om riksdagens yttrande över ett vid propositionen fogat förslag till brandstadga.

I samband med propositionen hade utskottet till behandling förehaft följande i anledning av propositionen inom andra kammaren väckta motioner, som jämväl hänvisats till utskottet, nämligen

nr 519 av herr *Gustafson* i Dädesjö m. fl. samt

nr 522 av herr *Hansson* i Skediga.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt,

A) att riksdagen — med förklarande att riksdagen funnit vissa ändringar böra vidtagas i det genom förevarande proposition framlagda förslaget till brandlag — måtte för sin del antaga under punkten införda förslag till

1) brandlag;

2) lag angående ändrad lydelse av 87 § lagen den 6 juni 1930 (nr 251) om kommunalstyrelse på landet;

Förslag till brandlag och brandstadga m. m. (Forts.)

B) att riksdagen, med förklarande att riksdagen funnit vissa jämkningar böra vidtagas i det vid propositionen fogade förslaget till brandstadga, måtte uttala, att stadgan borde givas en lydelse i överensstämmelse med ett under punkten infört förslag till brandstadga;

C) att motionen II: 519 måtte anses besvarad genom vad utskottet förut i utlåtandet anfört; samt

D) att motionen II: 522 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Angående sättet för utlåtandets föredragning yttrade

Herr **Sandler**: Herr talman! I avseende på föredragningen av andra särskilda utskottets utlåtande nr 3 får jag hemställa,

att detsamma må företagas till avgörande punktvis och punkten A på det sätt, att de däri tillstyrkta lagförslagen föredragas vart för sig, det första paragrafvis och, där så erfordras, styckevis med slutbestämmelser, ingress och rubrik sist, varefter och sedan båda lagförslagen blivit genomgångna utskottets hemställan i punkten A föredrages;

att vid behandlingen av den paragraf, varom först uppstår överläggning, denna må omfatta utlåtandet i dess helhet; samt

att lagtext ej må behöva uppläsas i vidare mån än sådant av någon kammarens ledamot begäres.

Härtill lämnade kammaren sitt bifall.

*Punkten A.**Utskottets förslag till brandlag.**1—4 §§.*

Godkändes.

5 §.

Denna paragraf lydde:

Brandchef, vice brandchef, skogsbrandfogde och vice skogsbrandfogde utses av kommunens beslutande myndighet eller, efter dess bestämmande, av den förvaltningsmyndighet, som handhar brandförsvaret. Beslutet skall underställas länsstyrelsen, som har att pröva den utseddes lämplighet för uppdraget eller tjänsten. Den som utsetts av kommunen skall förordnas av länsstyrelsen, om ej särskilda skäl däremot äro. Består skogsbrandrote av två eller flera kommuner eller områden därav och enas kommunerna ej i valet av skogsbrandfogde eller vice skogsbrandfogde, skall en av de valda av länsstyrelsen förordnas, där ej särskilda skäl annat föranleda.

Ej må annan vägra att mottaga uppdrag, som i första stycket avses, än den som av ämbete eller tjänst är hindrad att fullgöra uppdraget eller fyllt sextio år eller eljest uppgiver giltigt hinder eller ock de fyra senaste åren innehafvt sådant uppdrag.

Brandchef, vice brandchef, skogsbrandfogde eller vice skogsbrandfogde må på grund av visad olämplighet av länsstyrelsen skiljas från uppdraget eller tjänsten.

I motiveringen till ifrågavarande paragraf hade utskottet anfört bland annat:

»*Andra stycket.* I nämnda stycke upptagas, i anslutning till motsvarande bestämmelser i kommunallagarna, regler om rätt för person, som erhållit kommunalt förtroendeuppdrag såsom brandchef etc., att avsäga sig uppdraget. Rätt till avsägelse föreligger bland annat för den, som av ämbete eller tjänst är hindrad att fullgöra uppdraget eller fyllt sextio år eller eljest uppgiver

Förslag till brandlag och brandstadga m. m. (Forts.)
giltigt hinder. Liknande regler äro upptagna i 9 § andra stycket skogseldslagen. I fråga om innebörden av uttrycket 'giltigt hinder' i sistnämnda lagrum yttrade första lagutskottet vid 1937 års riksdag (utlåtande nr 41, s. 20), att såsom sådant hinder torde kunna anses, att brandfogdes eller vice brandfogdes arvode bestämts till ett uppenbarligen för lågt belopp. Motsvarande punkt i förslaget till brandlag får enligt utskottets mening anses hava enahanda innebörd. Den som utsetts att bestrida uppdrag såsom brandchef, vice brandchef, skogsbrandfogde eller vice skogsbrandfogde bör sålunda kunna vägra att mottaga uppdraget, om det därför avsedda arvodet bestämts till belopp, som uppenbarligen är för lågt.

Tredje stycket. I detta stycke föreskrives att brandchef, vice brandchef, skogsbrandfogde eller vice skogsbrandfogde må på grund av visad olämplighet av länsstyrelsen skiljas från uppdraget eller tjänsten. Utskottet vill i avslutning till denna föreskrift understryka, att vederbörande kommun genom stadgandet givetvis icke betages den rätt, som jämlikt avlöningsreglemente eller eljest kan tillkomma kommunen att på grund av olämplighet entlediga tjänsteman.»

Reservationer hade avgivits

1) av herrar *Sundberg, Hall* och *Larsson* i Julita, som yrkat, att motiveeringen till 5 § andra stycket förslaget till brandlag bort erhålla följande lydelse:

»I nämnda stycke upptagas — — — uppenbarligen för lågt belopp. Utskottet finner icke skäl föreligga för tillämpning av andra bestämmelser beträffande gottgörelse för uppdrag inom brandväsendet och rätt att avsäga sig dylikt uppdrag, än vad som i motsvarande del stadgas i lag om kommunalstyrelse på landet.»;

2) av herrar *Forshund, Sundberg, Herlitz, Bergh* och *Hall*, som ansett, att utskottets motivering beträffande 5 § tredje stycket förslaget till brandlag bort hava följande lydelse:

»Enligt skogseldslagen 9 § äger länsstyrelsen från befattningen skilja brandfogde eller vice brandfogde, som finnes icke vidare vara för befattningen lämplig. I propositionen föreslås, att länsstyrelsen skall äga enahanda befogenhet icke endast gentemot brandchefer, vice brandchefer, skogsbrandfogdar och vice skogsbrandfogdar, som innehava sina befattningar såsom kommunala förtroendeuppdrag, utan även gentemot dem som anställts i sådana befattningar såsom kommunala tjänstemän. För denna utvidgning har intet skäl förebragts i propositionen. Utskottet finner för sin del icke anledning att i sammanhang med behandlingen av en speciallag av brandlagens natur till avgörande upptaga den svårösta frågan om vidgad rätt för statliga myndigheter att ingripa i förhållandet mellan kommunerna och deras tjänstemän. Utskottet föreslår därför en sådan avfattning av stadgandet, att det endast erhåller tillämpning på dem, som utöva berörda befattningar såsom kommunala förtroendeuppdrag.»;

samt att i utskottets förslag till brandlag 5 § tredje stycket bort hava följande lydelse:

»Den som innehar uppdrag såsom brandchef, vice brandchef, skogsbrandfogde eller vice skogsbrandfogde må på grund av visad olämplighet av länsstyrelsen skiljas från uppdraget.»

Nu föredrogs

Första stycket.

Godkändes.

*Förslag till brandlag och brandstadga m. m. (Forts.)**Andra stycket.*

Herr Sundberg: Herr talman! Jag har reserverat mig mot den punkt i utskottets motivering till 5 § andra stycket förslaget till brandlag, som lyder: »Den som utsetts att bestrida uppdrag såsom brandchef, vice brandchef, skogsbrandfogde eller vice skogsbrandfogde bör sålunda kunna vägra att mottaga uppdraget, om det därför avsedda arvodet bestämts till belopp, som uppenbarligen är för lågt.» Jag kan inte anse det lämpligt att just beträffande dessa befattningshavare tillämpa andra bestämmelser än dem, som gälla för kommunala uppdrag i allmänhet och som återfinnas i lagen om kommunalstyrelse på landet.

Hur skola för övrigt orden »uppenbarligen är för lågt» tolkas? Samma arvode, som en person med låg inkomst finner skäligt, kan kanske av en annan person med relativt hög inkomst anses vara uppenbarligen för lågt. Man bör inte, synes det mig, genom ett uttalande sådant som utskottet gör på denna punkt giva anledning till stridiga meningar och svårigheter ute i kommunerna.

Jag är dessutom rädd för att utskottets yttrande kan komma att föranleda kommunerna att bestämma arvoden till brandfogdarna i överkant, så att dessa arvoden bli högre än de, som utgå till andra kommunala befattningshavare i motsvarande ställning, t. ex. ordförande i kommunalnämnder, folkskolestyrelser o. s. v. I så fall komma säkerligen dessa senare befattningshavare att göra anspråk på att få sina arvoden höjda, så att dessa komma i paritet med brandfogdarnas. Resultatet kan komma att bli en allmän höjning av arvoden ute i kommunerna. Jag anser, att statsmakterna inte böra medverka till en utveckling i denna riktning, utan tvärtom böra stimulera till sparsamhet med kommunala medel.

På grund av vad jag sålunda anfört vill jag föreslå, att de två sista punkterna i utskottets motivering till 5 § andra stycket förslaget till brandlag strykas och ersättas av en punkt utav följande lydelse: »Utskottet finner icke skäl föreligga för tillämpning av andra bestämmelser beträffande gottgörelse för uppdrag inom brandväsendet och rätt att avsäga sig dylikt uppdrag, än vad som i motsvarande del stadgas i lag om kommunalstyrelse på landet.»

Jag yrkar alltså, herr talman, bifall till den av mig jämte två andra utskottsledamöter på denna punkt avgivna reservationen.

Herr Sandler: Herr talman! Såsom utskottet relaterat i sitt utlåtande, uttalade första lagutskottet redan vid 1937 års riksdag, då förslaget till skogseldslag behandlades, att såsom giltigt hinder, medförande rätt till avsägelse, borde få anses att brandfogdes eller vice brandfogdes arvode bestämts till ett uppenbarligen för lågt belopp.

Det är sålunda här inte alls fråga om någon ny uppfattning, som särskilda utskottet fört fram. Utskottet har ansett, att de skäl, som första lagutskottet åberopade till stöd för sin ståndpunkt, alltjämt äga giltighet och att det vore praktiskt att i det föreliggande utlåtandet göra det uttalande, som återfinnes i sista delen av motiveringen till 5 § andra stycket förslaget till brandlag. De farhågor, åt vilka herr Sundberg givit uttryck, ha icke delats av utskottet.

Jag yrkar bifall till utskottets motivering.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att, utom beträffande motiveringen, vartill han ville återkomma efteråt, hade i avseende på det under behandling varande stycket endast yrkats, att detsamma skulle godkännas.

Förslag till brandlag och brandstadga m. m. (Forts.)

På gjord proposition godkändes förevarande stycke.

Vidkommande motiveringen, fortsatte herr talmannen, hade yrkats dels att utskottets motivering skulle godkännas, dels ock att kammaren skulle godkänna den motivering, som förordats i den av herr Sundberg m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Därefter gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på godkännande av utskottets motivering vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Sundberg* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som godkänner andra särskilda utskottets motivering till 5 § andra stycket av utskottets i utlåtande nr 3 framställda förslag till brandlag, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes den motivering, som förordats i den av herr Sundberg m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Tredje stycket.

Herr **Herlitz**: Herr talman! Då kammarn nu skall ta ståndpunkt till lydelsen av 5 § i förslaget till brandlag, skall jag be, att kammarens ledamöter från början ville göra klart för sig att här föreligger ett ur lagskrivningssynpunkt ganska egendomligt förhållande. Denna paragraf är nämligen så skriven, att den handlar inte bara om sådant brandbefäl, som är anställt av kommunerna och innehar tjänstemannaställning, utan på samma gång också om sådant brandbefäl, som innehar sina befattningar såsom kommunala uppdrag. Mångfaldiga missförstånd under ärendets tidigare behandling giva mig anledning att inskräpa detta förhållande.

Enligt skogseldslagen kan en brandfogde — varmed lagen avser en person som innehar dylik befattning såsom kommunalt förtroendeuppdrag — på grund av olämplighet skiljas från sin befattning av länsstyrelsen. Nu är det meningen att denna regel skall komma att gälla inte bara beträffande innehavare av kommunala förtroendeuppdrag utan också beträffande exempelvis brandchefer, som inneha tjänstemannaställning. De skola utan vidare kunna avskedas av länsstyrelserna på grund av olämplighet.

I och för sig kan man mycket väl förstå denna önskan, att man skall kunna göra sig av med en olämplig tjänsteman. Det är ju emellertid mer än väl bekant för kammarens ledamöter, att man inte utan vidare kan urgera en sådan synpunkt. Man måste också ta hänsyn bland annat till möjligheten av godtycke och till tjänstemännens skäliga intressen. Det är ju oss alla välbekant, att det inte ifrågakommer att avsätta statstjänstemän på den grund, att de befinnas olämpliga, utan det fordras särskilda förhållanden för en avsättning. För kommunernas tjänstemän råda liknande förhållanden. Då man nu talar om

Förslag till brandlag och brandstadga m. m. (Forts.)

brandchefer, har man ju anledning att tänka på en hel mängd andra kommunala befattningshavare, polispersonal av olika slag, läkare, sjukhuspersonal, präster, folkskollärare och många andra. Hur är det med möjligheten att genom ett beslut av den utomstående länsstyrelsen skilja dessa personer från deras tjänster? Vi skola naturligtvis inte i detta sammanhang tala om de regler som finnas om tvångspensionering av en del personal vid sjukdom o. s. v. — där det väl för resten alltid ankommer på en kommunal myndighet att ingripa. Inte heller skola vi tala om de fall, då en person kan drabbas av straffet avsättning, antingen genom domstols beslut eller genom disciplinär myndighet, ty detta är det inte tal om här. Inte heller skola vi tala om det fall, då en kommun i sitt avlösningsreglemente förbehåller sig rätt att under de och de förutsättningarna skilja en person från tjänsten. Nej, vad här är fråga om är att länsstyrelsen skall ingripa och säga: den och den mannen har inte gjort något, som förskyller straff på något sätt, men han har blivit olämplig — han har kanske t. ex. blivit gammal och skraltig och duger inte så bra till sin tjänst som förut — och därför skall han avskedas.

Det finns intet motstycke till detta på det kommunala området. Endast ett litet undantag vet jag, men det bestyrker regeln, skulle jag vilja säga. Man kan i polislagen leta fram vissa regler om möjlighet för länsstyrelse att skilja polispersonal från tjänsten. Men just detta undantag är belysande. I vilken utsträckning får det förekomma? Jo i mycket begränsad utsträckning och bara med avseende på sådana befattningshavare vid polisväsendet, som ännu inte ha vunnit ständigt förordnande. Så fort detta skett finns det inte någon möjlighet att tillgripa den nämnda befogenheten. Och detta är regler, som man införde med synnerlig försiktighet och betänksamhet, då man 1925 skrev polisreglementet.

Nu är det emellertid meningen, att vi hux flux skola besluta detta om brandcheferna. Jag skulle kanske inte säga så mycket om det, om bakom detta låg någon ordentlig utredning, men så är inte alls fallet. Det enda, som föreligger, är att i kommittébetänkandet säges — och det är verkligen av intresse att höra uttalandet ordagrant återgivet, ty kortheten är så belysande — att i det och det stycket »har intagits den i anslutning till skogseldslagen upptagna regeln, att brandchef, vice brandchef, brandfogde och vice brandfogde må under löpande tjänstgöringstid av länsstyrelsen skiljas från sin befattning, därest han befinner vara olämplig för densamma». Punkt och slut. Inte ett ord till förklaring, att man här gått utöver de kommunala förtroendeuppdragens krets, där skiljande från uppdraget kan vara mindre ömtåligt, och in på tjänstemännens område. Man har nästan det intrycket, att kommittén inte tänkt på att regeln också gäller tjänstemän. Jag tillåter mig också resa den frågan, huruvida herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet själv har tänkt på den saken. I varje fall finns i motiveringen till propositionen inte ett ord, som innebär ett ståndpunktstagande från hans sida, medan det däremot — det vill jag nämna för härvarande kommunalmän — föreligger ett mycket bestämt avståndstagande från hela denna tanke från svenska stadsförbundets styrelse.

Innan jag slutar, anmärker jag bara som ytterligare en egendomlighet, att då man nu skall införa en sådan här regel, tycks det vara meningen, att den skall gälla även emot redan tillsatta tjänstemän. Det finns inte något förbehåll däremot. Utskottet har gjort förbehåll med avseende å andra, nya regler, som skola införas, att man inte skall låta dem gälla mot redan tillsatta, men bestämmelsen i 5 § skall även en välbeställd brandchef vara utsatt för. Utskottet har inte heller på något vis berört de ekonomiska förhållanden, som uppkomma i ett sådant här läge. Det är väl meningen, att kommunen skall fort-

Förslag till brandlag och brandstadga m. m. (Forts.)

sätta att avlöna den, som har skilts från tjänsten, vid sidan av den nye, som den får tillsätta.

Jag skall emellertid inte inlåta mig vidare på dessa spörsmål. Det sagda får vara nog som motivering, herr talman, för ett yrkande, att kammaren måtte bifalla den i ärendet avgivna reservationen.

Herr statsrådet **Andersson**: Herr talman! Andra särskilda utskottet har ägnat propositionen med förslag till ny brandlag en välvillig behandling, för vilket jag vill uttala min stora tillfredsställelse. De ändringar, som ha gjorts, äro i flera hänseenden förbättringar och föranleda ingen erinran från min sida.

Den nya brandlagstiftningen borde ju ha genomförts långt tidigare. Att så inte har skett beror inte på någon tvekan om själva saken i och för sig, utan det beror, såsom alla, som ha sysslat med frågan, väl veta, på den sammankoppling, som har skett med förslaget till civilförsvarslagstiftning.

Genom det beslut, som jag hoppas kammaren skall fatta i dag, tar man endast det första steget. Det andra steget kommer att tas i samband med behandlingen av civilförsvarslagen, då frågan om den centrala administrativa ledningen av brandväsendet behandlas och likaså frågorna om statsbidragen.

De största förändringarna inträda beträffande de egentliga landskommunerna. Vad städernas brandväsen angår, kan man säga, att den nya ordningen inte medför några förändringar att tala om, undantagandes att hela brandväsendet ställes under en central administrativ ledning och att den lokala ledningen i länsstyrelserna förstärkes. Beträffande landskommunerna återigen har ju brandstadgan förut endast gällt i den mån länsstyrelserna ha särskilt förordnat därom, och frekvensen av sådana beslut har varit ganska ojämn. I somliga län har det funnits många områden på landet, där brandstadgan har gällt, under det att i andra län sådana förordnanden varit sällsynta. Nu åläggs varje landskommun att ha ett brandväsen ordnat på ett visst, i författningen summariskt angivet sätt.

Jag är fullt medveten om vilka svårigheter som komma att möta vid genomförande av denna nya ordning med hänsyn till den glesa bebyggelse, som råder i detta land, och med hänsyn till de många små kommunala enheterna, som skola bära upp organisationen. Det kommer utan tvivel för många kommuner att bli betungande i kostnadshänseende att fullfölja den nya brandlagens syften. Men jag vill peka på de möjligheter, som finnas och som särskilt äro anvisade: dels möjligheten att en kommun träffar avtal med angränsande kommun — landskommun eller stad — om släckningshjälp, dels givetvis möjligheten att bilda kommunalförbund och på det sättet samla flera små kommuner till en gemensam enhet. Men icke förty håller jag för troligt, att det särskilt vid själva genomförandet kan bli betungande för många kommuner, och jag vill för min del uttala den bestämda övertygelsen, att genomförandet av denna lag måste ske med lämpor och med stor försiktighet. I den mån detta i fortsättningen ankommer på mig skall jag också sörja för att så kommer att ske. Det är synnerligen angeläget, att man tar vara på det stora frivilliga intresse för saken, som redan finns och som har medfört, att man mångenstädes i landet redan har ett fullt effektivt brandförsvar ordnat på landsbygden, helt och hållet på frivillighetens väg. Det skulle vara illa, om genomförandet av den nya brandlagen skulle spoliera detta frivilliga intresse. Så kunde komma att ske, om de myndigheter, som ha med saken att skaffa, skulle gå alltför hårt och bryskt till väga.

Vid den paragraf, som nu är föredragen, föreligger en reservation, och herr Herlitz har här uppträtt till försvaret för reservanternas ståndpunkt. Tvistefrågan är, huruvida länsstyrelserna skola ha möjlighet att från tjänsten skilja

Förslag till brandlag och brandstadga m. m. (Forts.)

personer i chefsställning i brandväsendet på grund av uppenbar olämplighet. En sådan möjlighet finns förut beträffande skogsbrandbefälet, och man kan ju säga, att denna möjlighet även finns beträffande annat brandbefäl, därför att länsstyrelsens godkännande erfordras.

Nu har herr Herlitz lagt upp denna fråga med stor principiell bredd. Jag kan inte följa med i det resonemanget. Om detta skall göras till ett intrång i kommunernas självbestämmningsrätt, äro ju reservanterna icke på långt när konsekventa. Då skulle reservanterna också ha yrkat på borttagande av den bestämmelse, som de nu ha tolererat och delvis föreslagit omformulerad och som innebär, att kommunala förtroendemän genom beslut av länsstyrelse kunna skiljas från sina befattningar i brandväsendet. Och skulle reservanterna ha varit ännu mer konsekventa, borde de också ha föreslagit att stryka den bestämmelsen, att länsstyrelsen skall godkänna befattningshavaren, innan han kan förordnas. Redan däri ligger ju åtminstone principiellt ett intrång i kommunernas självbestämmningsrätt.

Jag skulle vilja föreslå, att vi flytta diskussionen över från det där breda principiella planet till det rent praktiska.

Reservanterna ha anfört, att man inte har presterat något skäl varför man skall utsträcka länsstyrelsens rätt att återkalla förordnande för en olämplig brandchef även till sådana, som inneha sin befattning på grund av ett anställningsförhållande. Skälet är naturligtvis, att man har ansett, att man borde vara konsekvent. Huvudsyftet med bestämmelsen är ju att söka hindra, att personer, som inte fylla de erforderliga kvalifikationerna, bekläda viktiga poster i brandväsendet. Detta har man ansett sig kunna göra förut i lagstiftningen genom att koppla in länsstyrelsen som godkännande myndighet. Har man gjort så för ett slag av befattningshavare, faller det väl av sig självt, att om man i fortsättningen vill främja syftet måste man utsträcka möjligheten även till en annan kategori av befattningshavare, även om denna kategori är kommunalanställd i stället för vald genom kommunala beslut.

Jag vill räkna mig till dem, som äro måna om den kommunala självstyrelsen. Jag får säga, att i detta hänseende har jag ställt mig bakom det föreliggande förslaget med mycket gott samvete. Här är det inte något nytt intrång av principiell innebörd, det är bara en fortsatt tillämpning av en princip, som redan förut är godtagen i lagstiftningen och som för resten har motsvarigheter inom andra områden. Jag var inte i tillfälle att höra herr Herlitz' hela anförande, men jag förmodar, att han var inne på polisväsendet. Även en befattningshavare i polisväsendet kan ju skiljas från sin tjänst, om han befinnes olämplig, visserligen inte direkt av myndighet men efter beslut i poliskollegiet. Också där är det ett intrång i den kommunala självbestämmningsrätten, ty polisen avlönas ju kommunalt och väljes också kommunalt. I varje fall gäller detta fjärdingsmännen.

Det praktiska behov man här har velat tillgodose är att ha så att säga en säkerhetsventil till hands, om det gäller att till brandväsendets eget bästa eliminera en befattningshavare, som inte fyller kvalifikationsfordringarna. Var och en, och säkert även reservanterna, förstår ju, att detta är en bestämmelse, som kommer att tillämpas i ytterligt få fall. Kanske kommer den aldrig att tillämpas. Men därför är den inte värdelös. Den har sitt värde ändå, inte minst som ett memento för befattningshavarna själva. Säkerligen kommer det att bli ett starkt motiv för en befattningshavare, som är i svagaste laget eller eljest har några defekter, att anstränga sig till det yttersta för att bevara länsstyrelsens förtroende och såmedelst kunna behålla sin tjänsteställning. Saknas möjlighet att avlägsna honom, skulle en olämplig befattningshavare sitta säkert utan att kunna ersättas med en bättre kraft.

Förslag till brandlag och brandstadga m. m. (Forts.)

För min del har det väsentliga härvidlag varit att se till själva saken. Jag skulle ha förstått reservanterna, om de här hade uppträtt som de anställdas försvarare, fy ur de anställdas synpunkt måste ju denna bestämmelse vara i viss mån oläglig, men jag har rätt svårt att förstå reservanterna, när de här uppträda som försvarare av den kommunala självbestämmanderätten och konstruera fram en stor principiell skillnad mellan dem, som äro anställda på grund av tjänst, och dem, som inneha sina befattningar på grund av kommunalt val.

Jag förmodar, att herr Herlitz med sina fina distinktioner på detta område kommer att anlägga en annan syn på saken, men jag föredrar att stanna vid rent praktiska utgångspunkter och föra bevisningen efter dem.

Herr Sandler: Herr talman! Utskottet har i denna detaljfråga följt propositionen. Vad kommunikationsministern nu har yttrat besparar mig att ingå i något detaljerat bemötande av vad reservanterna ha anfört. Jag hade hoppats, att det skulle ha blivit något litet argument över även för mig, men i själva verket är fältet avbetat efter kommunikationsministerns anförande. Det finns faktiskt ingenting för mig att tillägga. Förhållandet är bara det, att utskottet liksom departementschefen har funnit praktiska skäl tala för att ha denna bestämmelse i lagstiftningen. Jag får därför i denna del yrka bifall till utskottets förslag.

Men eftersom nu departementschefen uppehöll sig vid några andra allmänna synpunkter, skall jag be att få tillfoga ett par sådana. Den ena är, att i åtskilliga delar av landet har man nog faktiskt redan vidtagit sådana åtgärder på brandväsendets område, att införandet av den nya ordningen blir tämligen smärtfritt. Detta är förhållandet inom det län, som jag representerar, där tack vare de frivilliga brandkårernas verksamhet det faktiskt redan är ordnat i sak ungefär så som man vill ha det ordnat genom den nya organisationen. Då kommer ju det i och för sig anmärkningsvärda förhållandet att inträda, vilket visar sig, när vi komma till anslagspropositionen, att de delar av landet, där man genom enskilda ansträngningar har ordnat sitt brandväsende väl, inte komma att få någon del av den manna, som kommunikationsministern kommer att låta regna över de delar av landet, som ha försummat sitt brandväsende. Det ligger i sakens natur, att det blir på det viset, och det är ingenting att göra åt det.

Vidare vill jag på det livligaste ansluta mig till vad herr statsrådet nyss har sagt angående de frivilliga organisationernas insatser på detta område och angelägenheten av att dessa frivilliga insatser icke bli försvagade genom den nya organisationen. Den bygger faktiskt i mycket hög grad på att dessa frivilliga organ fortfarande komma att utöva sin verksamhet. Och jag vill ansluta mig till den uttalade förhoppningen, att det frivilliga arbetet på detta område kommer att vidmakthållas i samma utsträckning som tidigare.

Herr Linnér: Herr talman! Jag har tyvärr inte kommit att få mitt namn under detta utskottsutlåtande, och jag vill därför förklara, att om det hade varit möjligt, skulle jag ha anslutit mig till den reservation, som har avgivits av herr Forslund m. fl.

Herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet är understundom ganska road av att resonera om vad som är logiskt eller icke logiskt. Han fullföljde denna tankelinje genom hela sitt anförande. Om han hade haft tillfälle att höra herr Herlitz' anförande, hade han kanske lagt sitt bemötande något litet annorlunda. Jag skall göra det och följa herr statsrådets sista ord, som, om jag hörde rätt, innefattade ungefär följande: »man skall bedöma denna fråga efter rent praktiska grunder». Det är precis vad jag tycker, att man

Förslag till brandlag och brandstadga m. m. (Forts.)

skall göra. Sedan skall man lämna å sido det där konsekvensmakeriet, som inte har så förfärligt stor betydelse just för denna paragraf.

Om man då frågar efter de rent praktiska grunderna, så gäller det här egentligen de större städerna och befogenheten för deras kommunala myndigheter. Det gäller nämligen endast sådana städer och samhällen, som anställa brandchefer såsom tjänstemän. Det har nu av reservanterna ansetts olämpligt att tilldela länsstyrelserna en sådan befogenhet, att de skulle ha rättighet att avskeda dylika tjänstemän. Det har ansetts olämpligt, att överståthållarämbetet skulle ha befogenhet att avskeda brandchefen i Stockholms stad, länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län att avskeda brandchefen i Göteborg, länsstyrelsen i Malmöhus län att avskeda brandchefen i Malmö o. s. v. Innebörden av herr statsrådets förslag till paragraf är, att dessa myndigheter få en sådan befogenhet. Det förefaller knappast sannolikt, att herr statsrådet, trots sin benägenhet för konsekvens, skulle vilja vara med härom.

Det finns emellertid en verkligt praktisk olägenhet, även om man utgår från att tillämpningen icke skulle bli så orimlig som jag nu har ifrågasatt. Det är, att städerna så vitt jag vet på senare år så gott som undantagslöst antagit tjänstereglementen eller avlöningsreglementen för sina befattningshavare, och i dessa äro detaljerade föreskrifter angående anställningsvillkoren för tjänstemännen angivna. Ofta är det på det sättet, att tjänstemännen äro antagna med en viss tids uppsägning, men det har ansetts vara klart, att städerna skulle ha befogenhet att själva bestämma i detta avseende och att befattningshavarna skulle ha den trygghet, som avlöningsreglementet respektive tjänstgöringsreglementet innefattar.

Över denna rättsståndpunkt, som således utvecklats inom kommunalrätten, drar nu detta förslag till lag ett streck, och det är det som reservanterna ansett vara betänkligt. Den ekonomiska innebörden av detta blir sannolikt, såsom herr Herlitz antydde, att städerna inte lösgöras från sin förpliktelse att under en viss tid utbetala avlöningar till sina tjänstemän i enlighet med avlöningsreglementets respektive tjänstgöringsreglementets bestämmelser. Men det är dock en mycket långtgående åtgärd att själva rättsställningen alldeles ryckes undan prövning av den kommunala myndigheten och tjänstemannen ställs inför ett rent administrativt avgörande, trots att han är helt och hållet en kommunal tjänsteman.

När herr statsrådet försöker att få en parallell till detta från polisreglementet, tror jag att jag kan säga, att han är inne på felaktiga vägar. Polisreglementet medger icke någon sådan befogenhet. Det medger befogenhet med en viss inskränkning, som av herr Herlitz angavs, men sedan är denna befogenhet slut. Därefter inträder ett helt annat bedömande, och detta bedömande går ut på att polismannen är underkastad en administrativ rättsskipning. Det är det, herr statsråd, som är den stora skillnaden mellan detta förfarande och det rent administrativa förfarandet med ett sådant avgörande av länsstyrelsen, som herr statsrådet föreslagit.

Om man nu, som herr statsrådet sannolikt tänkt, vill hålla en möjlighet öppen till att avlägsna en olämplig chef för brandväsendet, tror jag man skall gå en helt annan väg än herr statsrådet här föreslagit. Man skall i stället vid prövningen av de kommunala brandordningarna, som brandlagen förutsätter, ifall man anser att det är behövt, taga in en bestämmelse om befogenhet för länsstyrelsen att avskeda en brandchef. Om en prövning i den ordningen förekommer, är det mycket sannolikt, att kommunen kommer att reagera emot denna, och då framträder i sin renhet, allt efter kommunens storlek och det sätt på vilket man kan antaga att kommunen sköter sitt brandväsende eller icke sköter sitt brandväsende, frågan om man i det individuella fallet behöver en

Förslag till brandlag och brandstadga m. m. (Forts.)

sådan bestämmelse eller icke. Det är nog inte alls uteslutet, att man kan få ett remedium för att nå det mål, som herr statsrådet här till äventyrs syftat till, men det remediet skall inte väljas på den vägen, som herr statsrådet här föreslagit.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Häri instämde herr *Sandström*.

Herr **Forslund**: Herr talman! Såsom reservant ber jag att utöver vad herr Herlitz och nu sist herr Linnér sagt få tillägga några ord.

Jag vill då till en början omedelbart föra bort diskussionen från frågan om det kommunala inflytandet och förtroendeuppdragen. Det är icke därom vi tvista, herr statsråd, utan striden gäller huruvida i denna lag skall inskrivas en så utomordentlig nyhet som att en länsstyrelse skall kunna avskeda en kommunal tjänsteman. Så som avtalsrätten utvecklats i vårt land, måste jag säga att det är med den allra största förvåning jag ser att ett sådant förslag kan framkomma i en proposition. Det må även tillåtas mig att säga, att jag är litet förvånad över att detta stadgande inte ens vid granskningen av lagförslaget har kommit att observeras och blivit föremål för erinringar.

Det är ju ändå så att vi i vårt land sedan lång tid tillbaka ha infört ett skydd, om jag så får säga, för de arbetsavtal, som slutas mellan arbetsgivare och arbetare. Så är det också i fråga om den som är anställd i en kommun: om anställningen bygger på ett tjänstereglemente, uppstår därigenom ett arbetsrättsligt avtal mellan den anställande kommunen och den anställde, som i detta fall är brandchefen. Detta vill man nu från Kungl. Maj:ts sida draga ett brett streck över, och man säger att denna rättsliga ställning överhuvud taget inte existerar i det fallet att vederbörande länsstyrelse enligt dess tolkning skulle finna skäl att entlediga tjänstemannen i fråga. Jag kommer i detta sammanhang faktiskt att tänka på det gamla ordet om tredje man, när det är fråga om att på detta sätt ingripa i ett mellan två parter slutet avtal; något sådant har jag allra minst väntat att herr statsrådet skulle föreslå.

Jag vill konstatera att det är om den punkten vi tvista. Faktiskt kunde det ha varit skäl att göra erinringar mot kränkningen av den kommunala självbestämmelserätten i detta fall, men vi säga i stället i vår reservation att vi för vår del icke finna »anledning att i sammanhang med behandlingen av en speciallag av brandlagens natur till avgörande upptaga den svårlösta frågan om vidgad rätt för statliga myndigheter att ingripa i förhållandet mellan kommunerna och deras tjänstemän». Vi vilja inte att den saken skall upptagas här, ty den utgör ett mycket komplicerat problem, och det har i utskottet mycket ingående ventilerats huruvida man inom riksdagen tidigare varit i tillfälle att i någon mån behandla den. Vi ha i stället velat giva Kungl. Maj:ts förslag vår sanktion så länge det rör sig om förtroendeuppdragen. Därvidlag anse vi att länsstyrelserna, som måste ha kontrollen över att denna organisation är tip-top, skola kunna från befattningen skilja en person, som innehar den såsom förtroendeuppdrag, även när benämningen är densamma som för dem, som blivit anställda såsom kommunala tjänstemän.

Jag undrar om det inte på denna punkt helt enkelt uppstått ett förbiseende. Jag kan aldrig tänka mig att man efter noggrann omprövning skulle kunnat förorda tillämpning av denna bestämmelse även för tjänstemän, så att exempelvis överståthållarämbetet, såsom herr Linnér nyss sade, skulle kunna avskeda en man, som av Stockholms stad anställts såsom brandchef. Visserligen skall brandchefen godkännas av överståthållarämbetet, men detta åsyftar ju

Förslag till brandlag och brandstadga m. m. (Forts.)

hans kvalifikationer och förutsättningar att inneha befattningen. Sedan detta avtalsrättsliga förhållande mellan brandchefen och Stockholms stad inträtt, är det emellertid egendomligt att överståthållarämbetet skall kunna ingripa, när han, som det heter här, befinner sig »olämplig». I detta uttryck, att en person betecknas såsom »olämplig», kan ju inläggas en mängd varierande betydelser. Jag måste säga att det vore tid på att från riksdagens sida verkligen göra klart — änskönt jag kan förstå det ringa intresset för en sådan sak nu när riksdagen lider mot sitt slut — att den delen vilja vi i alla fall inte överlåta åt våra landshövdingar och överståthållaren att syssla med; de ha tillräckligt mycket annat att göra utan att därtill behöva få en så utomordentligt delikat uppgift att handlägga.

Jag ber få yrka bifall till reservationen.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på godkännande av det nu föredragna stycket samt vidare därpå att nämnda stycke skulle godkännas med den lydelse, som förordats i den av herr Forslund m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på styckets godkännande enligt utskottets förslag, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Forslund* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter givna varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som godkänner 5 § tredje stycket av andra särskilda utskottets i utlåtande nr 3 framställda förslag till brandlag, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes nämnda stycke med den lydelse, som förordats i den av herr Forslund m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser.

Då herr talmannen fann tekan kunna råda angående omröstningens resultat, verkställdes härefter votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 54;

Nej — 58.

Därjämte hade 1 ledamot tillkännagivit, att han avstode från att rösta.

Övriga delar av ifrågavarande lagförslag.

Godkändes.

Det av utskottet under 2) tillstyrkta lagförslaget.

Godkändes.

Förslag till brandlag och brandstadga m. m. (Forts.)

Utskottets hemställan i punkten A.

Förklarades besvarad genom kammarens beslut mel avseende å lagförslagen.

Punkterna B—D.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Vid förnyad föredragning av första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 12, i anledning av väckt motion angående utredning av frågan om tillhandahållande för en större allmänhet av billig bad- och w. c.-attiralj samt diskbänksinredning, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Anmäldes och godkändes riksdagens kanslis förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

- nr 438, angående begravningskostnadernas förbilligande;
 - nr 439, angående byggnadskostnadernas förbilligande; samt
 - nr 461, angående bad- och w. c.-attiraljs förbilligande m. m.
-

Anmäldes och godkändes bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 462, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i förordningen den 19 november 1914 (nr 383) angående stämpelavgiften, m. m., utom i vad propositionen avser stämpelavgiften för expeditioner från civilförsvarsstyrelsen.

Anmäldes och godkändes bankoutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 466, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till vissa ändringar i allmänna tjänste- och familjepensionsreglementena, m. m.

Anmäldes och bordlades statsutskottets memorial:

- nr 228, angående tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1943/44; och
 - nr 229, angående statsregleringen för budgetåret 1944/45.
-

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 2.20 eftermiddagen.

In fidem
G. H. Berggren.

Fredagen den 30 juni.

Kammaren sammanträdde kl. 11 förmiddagen.

På framställning av herr talmannen beslöts att de på föredragningslistan upptagna, endast en gång bordlagda ärendena skulle redan vid detta sammanträde företagas till avgörande.

Vid föredragning av statsutskottets memorial nr 228, angående tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1943/44, bifölls vad utskottet i detta memorial hemställt.

Föredrogs och företogs punktvis till avgörande statsutskottets memorial nr 229, angående statsregleringen för budgetåret 1944/45.

Punkterna 1—13.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 14.

Lades till handlingarna.

Punkten 15.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 16.

Lades till handlingarna.

Punkten 17.

Utskottets hemställan bifölls.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 226, i anledning av vad riksdagens år 1943 församlade revisorer anført i fråga om forsknings- och försöksverksamheten på jordbrukets område m. m.

Under jordbruksdepartementet, § 35, hade revisorerna gjort vissa uttalanden beträffande ledningen av forsknings- och försöksverksamheten på jordbrukets område.

Ang. forsknings- och försöksverksamheten på jordbrukets område m. m.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet anført:

»Av den av revisorerna verkställda utredningen torde framgå, att försöksverksamheten på jordbrukets område icke är tillfredsställande ordnad. Nuvarande system med ett flertal självständigt arbetande anstalter och institutioner med var sin egen styrelse och med delvis samma uppgifter måste jämväl enligt utskottets mening leda till splittring av verksamheten. Utskottet

Ang. forsknings- och försöksverksamheten på jordbrukets område m. m.
(Forts.)

vill därmed icke bestrida, att samarbete mellan de olika organisationerna förekommit, men det vill förefalla utskottet, som om sådant samarbete icke bedrivits i den omfattning, som är erforderlig för att åt den samlade försöksverksamheten giva tillfredsställande effektivitet. Grundorsaken till de påtalade förhållandena torde möjligen vara att söka däri, att man vid inrättandet av nya forsknings- och försöksinstitutioner liksom vid omorganisationer av redan befintliga begränsat tidigare utredningar till närmast berörda område. Att av de på förevarande område arbetande organen med bibehållande av deras ställning som fria forskningsinstitutioner skapa en enhet, som effektivt förmår lösa föreliggande arbetsuppgifter, är uppenbarligen en fråga, som bör lösas i ett sammanhang. Med hänsyn till betydelsen av en rationellt ordnad försöksverksamhet inom jordbruket såväl i nuvarande läge som under de förhållanden, som kunna förväntas inträda efter krigets slut, synes utskottet angeläget, att omhandlade spörsmål blir föremål för en allsidig utredning. Utskottet vill förutskicka, att utskottet genom det ovan anförda icke tagit ställning till frågan, huruvida för åstadkommandet av bättre samordning mellan institutionernas verksamhet den av revisorerna anvisade utvägen, nämligen att sammanföra ifrågakvarande institutioner under en gemensam styrelse, är den lämpligaste. Utskottet vill i detta sammanhang erinra, att Kungl. Maj:t den 14 januari 1944 bemyndigat chefen för jordbruksdepartementet att genom särskilda utredningsmän låta utreda frågan om inrättandet av ett jordbrukstekniskt forskningsråd. Det synes utskottet lämpligt, att åt nämnda utredning uppdrages att verkställa översyn av nuvarande försöksinstitutioners organisation och verksamhet och därefter framlägga förslag till erforderliga åtgärder på området. Vid en sådan översyn bör emellertid beaktas, att enligt beslut vid 1936 års riksdag ledningen av den statliga försöksverksamheten på jordbrukets och husdjurskötselns område knutits till styrelsen för lantbrukshögskolan. Det bör vidare uppmärksammas, att detta beslut ännu icke genomförts.

Under åberopande av det anförda hemställer utskottet, att riksdagen må i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta uppdraga åt förenämnda utredningsmän att verkställa översyn av forsknings- och försöksverksamheten på jordbrukets område m. m. och framlägga de förslag, vartill en sådan översyn kan föranleda.»

Herr Linnér: Herr talman! Statsutskottets föreliggande utlåtande föranledes av en anmärkning, som gjorts av statsrevisorerna mot den statliga försöksverksamheten på jordbrukets område. Statsutskottet har i sitt utlåtande intagit en mycket försiktig hållning, men jag tror dock att det kan vara nyttigt, att statsutskottets utlåtande kompletteras med några kommentarer.

Det är ju på det sättet att det svenska jordbruket har behov av stöd av den moderna naturvetenskapen, icke minst därför att det antagligen i framtiden kommer in i en riskperiod, varunder det först kanske får att sörja för folkförsörjningen i ungefär samma omfattning som för närvarande och sedan måhända råkar ut för konkurrensen från de stora producenterna av livsmedel på andra sidan haven.

Det svenska jordbrukets livskraft kommer då att i högsta grad bli beroende av om detta jordbruk kan producera billiga och goda livsmedel. Det behöver för den skull stöd av den moderna naturvetenskapen och dess forskning. Den ståndpunkten har riksdagen intagit vid ett par viktiga tillfällen, nämligen genom sina beslut år 1931, då lantbrukshögskolan inrättades, och år 1936, då den statliga jordbruksförsöksverksamheten organiserades. Riksdagen hade uppenbarligen därvid för ögonen de resultat, som vetenskapen på detta område

Ang. forsknings- och försöksverksamheten på jordbrukets område m. m.

(Forts.)

redan då hade uppnått t. ex. i fråga om växtförädlingen. Sedan dess ha även andra resultat tillkommit, som klart peka i samma riktning — jag nämner här bara som exempel utvecklingen av AIV-metoden, baljväxtkulturen, hela arbetet i fråga om vall- och mosskulturen, en stor del av avelsarbetet o. s. v.

När riksdagen fattade sitt senare beslut år 1936, vilade detta på en mycket klar tankegång, utformad efter en omfattande och under flera år pågående utredning, resulterande i att försöksverksamheten på jordbruksområdet borde nära anknytas till lantbrukshögskolans verksamhet. Tankegången var följande: Svenska staten kan icke offra hur mycket pengar som helst på dessa dyrbara institutioner. Institutionerna få emellertid icke bli underkvalificerade, utan de måste utrustas med fullt moderna laboratorier. Dessa laboratorier måste då kunna tas i anspråk för hela denna verksamhet på jordbrukets område. Man skulle bäst ordna detta genom att knyta försöksverksamheten till lantbrukshögskolan och ställa det hela under gemensam ledning. Detta har som sagt beslutats, och det har också genomförts.

Såtilvida är därför statsutskottets uttalande icke fullt riktigt, som där säges, att detta beslut ännu icke genomförts: ty beslutet om att jordbruksförsöksanstalten och husdjursförsöksanstalten skola lyda under samma styrelse som lantbrukshögskolan är redan genomfört. Man har därmed vunnit, att man kan låta de rent teoretiska forskningarna vid lantbrukshögskolan pågå i samverkan med de praktiskt inriktade försöken för speciella ändamål vid jordbruksförsöksanstalten och husdjursförsöksanstalten. Denna sistnämnda anstalt har flyttats till Ultuna, alltså i omedelbar närhet till lantbrukshögskolan, vilket har visat sig vara till synnerligen stort gagn för bägge institutionerna. Å ena sidan har, man kan nästan säga självfallet, husdjursförsöksanstalten haft stor nytta av samarbetet med institutionerna för avels- och raslära, för utfodringlära, för husdjursfysiologi m. m., och å andra sidan ha dessa institutioner haft en direkt nytta av de resultat, som ha kommit fram vid husdjursförsöksanstalten. Det allra bästa samarbete råder också till ömsesidig båtнад mellan denna anstalt och institutionerna.

Beträffande jordbruksförsöksanstalten är förhållandet tyvärr inte riktigt lika bra, och det beror på den omständigheten, att någon institutionsbyggnad ännu inte kommit till stånd för denna anstalt. Anslag till uppförandet av en sådan institutionsbyggnad har beviljats av riksdagen men på beredskapsstat, och där har det nu stått i flera år. Detta har som sagt försvärat samarbetet mellan jordbruksförsöksanstalten och de i lika mån intresserade teoretiskt arbetande institutionerna på lantbrukshögskolan. Tilläggas bör emellertid, att en utredning pågår och att, om den leder till resultat, man på ett för staten synnerligen fördelaktigt sätt skulle kunna åstadkomma en förflyttning av jordbruksförsöksanstalten till Ultuna och där erhålla väl utrustade institutioner för densamma.

Som ett exempel på hur nära detta samband är och hur mycket det ekonomiskt betyder för staten, skall jag här endast påpeka, att därest denna överflyttning kan komma till stånd, vilket jag hoppas skall ske, jordbruksförsöksanstalten efter allt att döma skulle kunna använda lantbrukshögskolans analyslaboratorium, som — märk väl — från början var beräknat för denna uppgift.

Nu ha statsrevisorerna, så vitt jag kan förstå på grund av bristande information, antytt en helt annan linje, som i själva verket skulle dra ett streck över den tankegång, som riksdagen hittills tvenne gånger har anslutit sig till, nämligen att åstadkomma en helt ny organisation på jordbruksförsöksväsendets område. Den skulle innebära att man, i stället för att hålla tillsammans dessa

Ang. forsknings- och försöksverksamheten på jordbrukets område m. m.
(Forts.)

teoretiska institutioner, vare sig de kallas för högskola eller försöksverksamhet, skulle systematiskt bryta ut den ena delen, den som hör till försöksverksamheten, och lägga den under en, så vitt jag har förstått, närmast administrativ enhet under jordbruksförsöksanstaltens ledning.

Man har beträffande de anstalter, som skulle höra till denna försöksverksamhet, gjort en uppräknig, som kanske icke är avsedd att vara fullständig men som i varje fall är föga lyckad. Man har såsom exempel anført, att man under denna gemensamma ledning skulle sammanföra bland andra statens centrala frökontrollanstalt, statens lantbrukskemiska kontrollanstalt, statens växtskyddsanstalt m. fl. Det framgår emellertid av de yttranden, som ha kommit in från respektive anstalter, att dessa var och en har sin speciella uppgift. Växtskyddsanstalten sysslar t. ex. endast med arbetet att förebygga växtsjukdomar och naturligtvis även med att förebygga skadeinsekters härjningar. För detta ändamål, men endast för detta ändamål, utövar denna anstalt sin försöksverksamhet, som således också i många fall går ut på att söka få fram s. k. resistent sorter, d. v. s. sorter som äro motståndskraftiga mot vissa växtsjukdomar, eller att framskapa tillräckliga och verksamma skyddsmetoder. I detta syfte har växtskyddsanstalten uppenbarligen ett starkt intresse av att samarbeta med statens frökontrollanstalt. Dennes uppgift är att sörja för att det frö, som tillhandahålles de svenska jordbrukarna, är fullgott. Den skall således tillse, att detta frö har tillräcklig grobarhet och att det icke är behäftat med smittoämnen. Såvitt angår skyddet mot smittoämnen är det givet, att anstaltens arbete härpå ligger mycket nära växtskyddsanstaltens, och det är närmast på detta område, som samarbete mellan dessa båda anstalter förekommer. I det avseendet försiggår alltså icke något dubbelarbete, utan tvärtom ett samarbete.

Det är klart att frökontrollanstalten har sina speciella uppgifter, t. ex. den med utarbetandet av särskilda groningsmetoder, så enkla som möjligt, för att kunna snabbt och effektivt kontrollera utsädet. För detta, men endast för detta, utövar den också en försöksverksamhet, som således är av helt annat slag än den försöksverksamhet, som jordbruksförsöksanstalten respektive hushållsförsöksanstalten ha att syssla med. På samma sätt förhåller det sig med statens lantbrukskemiska kontrollanstalt, men för att inte alltför mycket förlänga mitt yttrande här skall jag inte närmare gå in på detta.

I fråga om de speciella fall, som statsrevisorerna ha uppmärksammat, finner man således, att det samarbete, som bör äga rum, redan med nuvarande organisation pågår, och det föreligger icke något skäl att bryta ut jordbruksförsöksanstalten och lägga den tillsammans med de andra ifrågakvarande anstalterna som en gemensam institution.

Jag skall därvidlag göra en reservation på en punkt nämligen beträffande Svenska vall- och mosskulturföreningen. Det pågår ju för närvarande en utredning angående denna förenings blivande ställning. Såsom resultat av denna utredning kommer det säkerligen att visa sig vara på ett visst område önskvärdt, att man kan få ett närmare samarbete till stånd speciellt då det gäller mosskulturen. För övrigt ligga verksamheterna delvis så pass mycket utanför varandra, att om föreningen skall förstärkas, så behöver jordbruksförsöksanstalten, som det väl närmast här vore fråga om, utvidgas med en ny avdelning, men i fråga om den saken — där det således i någon mån finns ett sakligt skäl för statsrevisorernas anmärkning — pågår redan en utredning.

Det är viktigt att vid detta tillfälle, då statsrevisorernas anmärkningar slutligt behandlas, dessa från riksdagens sida åtföljas av ett kompletterande ut-

Ang. forsknings- och försöksverksamheten på jordbrukets område m. m.

(Forts.)

talande, som ställer revisorernas yttrande i en något tydligare belysning än vad statsutskottet har ansett vara nödvändigt.

Statsutskottet har helt naturligt — ja, jag skulle nästan vilja säga självfallet — med den försiktighet, som alltid utmärker statsutskottet, icke velat intaga någon bestämd ståndpunkt till frågan utan vill hålla den öppen. Därmed har statsutskottet så vitt jag förstår i förhållande till statsrevisorernas positiva förslag intagit en negativ hållning; det vill överlämna till den blivande utredningen att ta ståndpunkt härtill, och det vill låta denna utredningsresultat bli avgörande.

Jag tror att detta är den riktiga ståndpunkten, herr talman, och jag vill efter denna kommentar endast yrka bifall till statsutskottets utlåtande.

Herr **Björck**: Herr talman! Jag är enig med statsutskottet och statsrevisorerna om att samarbetet mellan ifrågavarande olika institutioner bör bli bättre än det är för närvarande.

Emellertid anser jag, att det knappast är lyckligt att, såsom utskottet här föreslår, binda Kungl. Maj:t vid en särskild utredning, när det gäller dessa spörsmål. Utskottet säger nämligen på s. 5: »Utskottet vill i detta sammanhang erinra, att Kungl. Maj:t den 14 januari 1944 bemyndigat chefen för jordbruksdepartementet att genom särskilda utredningsmän låta utreda frågan om inrättandet av ett jordbrukstekniskt forskningsråd. Det synes utskottet lämpligt, att åt nämnda utredning uppdrages att verkställa översyn» o. s. v. Jag tror inte, att detta vore lyckligt. Genom att låta de nämnda utredningsmännen ta hand om även utredningen om en samordning av och bättre samarbete mellan försöksinstitutionerna vinner man inte det syfte man vill nå. Denna utredning är tillsatt för ett särskilt ändamål, och man har utsett utredningsmän, som just äro lämpade för att utreda frågan om ett jordbrukstekniskt forskningsråd. I utredningen sitta inga »försöksmän», som äro insatta i de frågor det här gäller, vilket vore högeligen önskvärt. Jag tror därför inte, att man vinner det syfte, som både statsrevisorerna och statsutskottet vilja nå, utan jag skulle i detta avseende vilja hemställa om en ändring, så att Kungl. Maj:t har fria händer att tillsätta en särskild utredning eller, om Kungl. Maj:t så finner lämpligt, låta den pågående utredningen ta hand om saken.

Jag tillåter mig därför, herr talman, att yrka, att i klämman strykas orden »uppdraga åt förenämnda utredningsmän att», varefter den skulle lyda: »att riksdagen må i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa översyn av forsknings- och försöksverksamheten på jordbrukets område m. m. och framlägga de förslag, vartill en sådan översyn kan föranleda».

På samma gång hemställer jag, att i motiveringen strykes det som omnämner den pågående utredningen, således fr. o. m. »Utskottet vill» t. o. m. »ännu icke genomförts».

Då har Kungl. Maj:t fria händer att överlåta saken åt den nämnda utredningen eller åt en annan utredning, och man har inte bundit Kungl. Maj:t vid den förstnämnda. Jag vill nämna, att samma yrkande kommer att framställas i andra kammaren. Det är ingen ändring i sak, men jag tror, att man vinner sitt syfte lättare på denna väg.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen yttrade, att i avseende på det under behandling varande utlåtandet yrkats 1:o) att vad utskottet hemställt skulle bifallas; samt 2:o), av herr **Björck**, att utskottets hemställan skulle bifallas med utelämnande av dels de i den s. k. klämman förekommande orden »uppdraga åt förenämnda utredningsmän att» och dels de fyra sista meningarna i utskottets motivering.

Ang. forsknings- och försöksverksamheten på jordbrukets område m. m.
(Forts.)

Sedermera gjordes propositioner enligt berörda yrkanden; och förklarades propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Ang. arbetarskyddet ombord å fartyg.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 227, i anledning av väckta motioner om överflyttning till yrkesinspektionen av frågor rörande arbetarskyddet ombord å fartyg.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *R. Berg* och *A. Gillström* (I:14) och den andra inom andra kammaren av herr *S. Lundgren* m. fl. (II:36), hade hemställts, att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t begära skyndsamt utredning av frågan om arbetarskyddet ombord å fartyg samt lämpligheten av att frågor, som rörde ifrågavarande arbetarskydd, överflyttades från kungl. kommerskollegium till yrkesinspektionen och att för riksdagen snarast måtte framläggas förslag i den omfattning, som genom utredningen kunde ådagaläggas vara ändamålsenlig.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet yttrat:

»Enligt vad utskottet inhämtat har 1938 års arbetarskyddskommitté under övervägande att framlägga förslag till sammanförande under gemensam ledning av olika inspektionsorgan på arbetarskyddets område, sålunda även fartygsinspektionen. Vid sådant förhållande torde motionerna i denna del icke böra föranleda någon riksdagens åtgärd.

Vidkommande motionerna, i vad de avse frågan om arbetarskyddet ombord å fartyg, sammanhänger denna fråga med den ovannämnda. Det synes utskottet därför lämpligt, att berörda kommitté får i uppdrag att jämväl utreda detta spörsmål.

Under åberopande av det anförda får utskottet hemställa, att riksdagen må i anledning av motionerna I:14 och II:36 i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville uppdraga åt 1938 års arbetarskyddskommitté att utreda frågan om arbetarskyddet ombord å fartyg.»

Herr Ericsson, Carl Eric: Herr talman! I de motioner, som ligga till grund för detta utlåtande från statsutskottet, ha anförts ett par uppgifter, som jag inte vill låta stå alldeles oemotsagda. Det gäller de anförda uppgifterna om olycksfallens antal ombord å fartyg eller rättare sagt de slutsatser, som motionärerna ha dragit av denna olycksfallsstatistik. De ha tagit den som intäkt för det påståendet, att dessa olycksfall oftast ha förorsakats av bristfälligheter i fartygens byggnad och utrustning samt även berott på otillräcklig bemanning m. m.

Den åberopade statistiken gäller femårsperioden 1934—1938, och under denna tid ökade olycksfallen ombord på fartyg med 50 procent. Man har ansett, att denna ökning berott på de skäl, som jag nyss angav, men i själva verket är statistiken så till vida ganska missvisande. Det förhåller sig på det viset, att ökningen av antalet olycksfall inte beror på en stegrad olycksfallsfrekvens, utan på helt andra saker. Ökningen är nämligen en följd av ändrade bestämmelser angående karenstiden och vissa under åren införda ändringar beträffande utförandet av statistiken. Detta gör, att den i och för sig riktiga procent-siffran på det ökade antalet olycksfall ger en felaktig uppfattning om anledningen till desamma.

Nu ha motionärerna tagit denna ökning som skäl för påståendet, att övervakningen från myndigheterna, närmast kommerskollegium, inte varit tillfyl-

Ang. arbetarskyddet ombord å fartyg. (Forts.)

lest. Jag tror, att detta är felaktigt. Enligt min mening kan man inte rikta någon befogad kritik mot kommerskollegium i detta avseende.

Man har också framhållit, att kommerskollegium skall bevaka sjöfartsnäringens intressen och därför inte kan bevaka de ombordanställdas intressen i fråga om arbetsskyddet. Jag tror, att även detta är fel, bland annat därför att kommerskollegium under de senare åren ju fått en social avdelning, som har till speciell uppgift att övervaka sjöfolkets sociala omvårdnad.

Riksförsäkringsanstalten, som jämte kommerskollegium yttrat sig i denna fråga, har emellertid omförmålt, att 1938 års arbetarskyddskommitté, som har till uppgift att göra en översyn över hela arbetarskyddslagstiftningen, har under övervägande att framlägga förslag till sammanförande under gemensam ledning av olika inspektionsorgan på arbetarskyddets område. Statsutskottet har tagit fasta på detta och även ansett, att arbetarskyddskommittén bör verkställa den av motionärerna begärda utredningen. Jag har intet emot att det måtte bli på det sätt, som statsutskottet har föreslagit, men jag vill, som sagt, gärna framhålla, att motionärernas skäl för framställningen enligt min mening äro oriktiga.

Jag har, herr talman, icke något yrkande.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Herr **talmannen** anförde: Efter samråd med andra kammarens talman vill jag meddela, att, såvitt nu kan bedömas, nästa arbetsplenium med kammaren kommer att hållas onsdagen den 12 instundande juli. Dessförinnan anordnas bordläggningsplena måndagen den 10 och tisdagen den 11 juli. Allt detta gäller under förutsättning att intet oförutsett inträffar, som påkallar en annan anordning av riksdagsarbetet.

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 430, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag om anslag för budgetåret 1944/45 till avskrivning av nya kapitalinvesteringar;

nr 431, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1944/45, i vad propositionen avser ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde;

nr 432, i anledning av vissa i Kungl. Maj:ts proposition angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1944/45 jämte i ämnet väckta motioner behandlade allmänna principfrågor;

nr 447, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående slutlig reglering av riksstaten för budgetåret 1943/44 m. m., i vad propositionen avser avskrivning av nya kapitalinvesteringar;

nr 448, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående gäldande från anslaget till oförutsedda utgifter av kostnad för barackbyggnad vid landsstatshuset i Luleå;

nr 449, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till prisrabatter till vissa livsmedel m. m.;

nr 453, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1944/45, i vad propositionen avser socialdepartementets verksamhetsområde;

nr 454, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1944/45, i vad propositionen avser kommunikationsdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckt motion;

Ang. arbetarskyddet ombord å fartyg. (Forts.)

nr 456, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1944/45, i vad propositionen avser justitiedepartementets verksamhetsområde; samt

nr 460, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1944/45, i vad propositionen avser anslagsposter till reparations- och underhållskostnader m. m. under statens fastighetsfonder.

Anmäldes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 463, till Konungen angående tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1943/44.

Skrivelseförslaget godkändes under förutsättning att utskottets hemställan i memorial nr 228 bifölles även av andra kammaren.

Anmäldes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen: nr 464, angående statsregleringen för budgetåret 1944/45; och nr 465, med överlämnande av riksstat för budgetåret 1944/45.

Skrivelseförslagen godkändes under förutsättning att andra kammaren beträffande statsutskottets memorial nr 229 fattade samma beslut som första kammaren.

Anmäldes och godkändes bankoutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 467, angående regleringen för budgetåret 1944/45 av utgifterna under huvudtiteln Riksdagen och dess verk m. m.;

nr 468, i anledning av väckta motioner om förbättring av vissa äldre tjänstepensioner; samt

nr 469, i anledning av fullmäktiges i riksgäldskontoret förslag till ändring i vissa delar av reglementet för riksgäldskontoret.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 11.31 förmiddagen.

In fidem
G. H. Berggren.
